

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Minna Ponsiluoma

KEHITYSVAMMAISTEN TUKIHENKI- LÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN VAASASSA

Sosiaali- ja terveysala
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Minna Ponsiluoma
Opinnäytetyön nimi	Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan kehittäminen Vaasassa
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	39 + 3 liitettä
Ohjaaja	Riku Niemistö

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden käsityksiä tämän hetkisestä kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta Vaasassa. Tutkimuksen lisäksi tehtiin opas työntekijöiden avuksi tukihenkilötoiminnan esittelyyn ja tukihenkilöiden perehdyttämiseen. Toiminnan kehittäminen onnistuu vain tietämällä, mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät. Kyselyn avulla haluttiin selvittää näitä toimivia ja puutteellisia asioita tukihenkilötoiminnassa sekä työntekijöiden mielteitä toiminnan kehittämisestä. Oppaan avulla puolestaan tahdottiin antaa konkreettinen tuotos avuksi työntekijöille sekä tukihenkilönä toimiville.

Opinnäytetyö on monimuotoinen ja koostuu kirjallisesta osuudesta, tutkimuksesta sekä oppaasta. Teoriaosuudessa paneudutaan kehitysvammaisuuteen ja tukihenkilötoimintaan, toimintakyvyn ja vammaispolitiikan näkökulmasta. Toisessa osuudessa käydään läpi tutkimuksen toteutuksen teoriaa ja itse tutkimusta. Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin e-lomakekyselyn avulla, jossa kyseltiin viideltä vammaispalvelussa työskentelevältä työntekijältä omia kokemuksia ja tietoa kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan toimivuudesta. Kyselyn vastausprosentti oli 60.

Kvalitatiivinen tutkimus osoitti, että tukihenkilötoiminnassa on paljon kehitettävää tällä hetkellä. Tukihenkilöitä ei kouluteta tehtävään tällä hetkellä mitenkään, eikä rekrytointia ole. Suurin osa vastaajista (2/3) koki tukihenkilötoiminnan kuitenkin tarpeelliseksi tukimuodoksi. Hyviäkin asioita tukihenkilötoiminnasta nostettiin esille. Työntekijät pitivät hyvinä asioina sitä, että toimintaa järjestetään ja siitä maksetaan palkkiota. Myös tukihenkilöiden pitkäaikaisuus nähtiin positiivisena. Toiminnan kehittämisessä panostusalueiksi nousi esiin kouluttamiseen ja rekrytointiin panostaminen, selkeä prosessinkuvaus ja mahdollisesti toiminnan siirtäminen pois kaupungilta järjestöille.

Avainsanat	Kehitysvammaisuus, tukihenkilötoiminta, vammaispolitiikka, toimintakyky
------------	---

ABSTRACT

Author	Minna Ponsiluoma
Title	Developing the Support Person Activities of People with Mental Disability in the city of Vaasa
Year	2016
Language	Finnish
Pages	37 + 3 Appendices
Name of Supervisor	Riku Niemistö

The purpose of this bachelor's thesis was to study the perception of the social counselors and social workers on the current situation with support persons of people with mental disability in the city of Vaasa. In addition to the study, a guide was made to give information about the support person activity. The guide can also be used in orientation. The activities can be developed only if you know what works and what doesn't. An inquiry was carried out to find out what works well and also what the views of the employees are.

This bachelor's thesis includes written part, a survey and a guide. The theoretical part focuses on mental disability and support person activities, from the perspective of functional ability and disability policy. The second part of the thesis deals with the theory part and the study itself. The data was collected with the e-questionnaire. The e-questionnaire had questions about the employees' experiences. The study was participated by 5 respondents and the response rate was 60%.

The qualitative research showed that the support person activities have a lot of room for improvement this time. The support persons are not trained for the task at this time in any way and there is no recruitment. The majority of the respondents (2/3) experienced a support person to be however a necessary form of support. Good things on the support person activities were also raised. The employees thought it was good that these activities are arranged and that the support persons are being paid for their work. Also the get that there is a low turnover of support persons was a good thing. The development suggestions concerned training and the recruitment, the process description and the possibility that different organisations will in the future be in charge of support person activities instead of the city of Vaasa.

Keywords	Mental disability, support person activity, disability policy, ability to function
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	KEHITYSVAMMAISUUS	10
	2.1 Kehitysvammaisuus lääketieteen näkökulmasta	10
	2.2 Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta	11
	2.3 Kehitysvammaisuus sosiaalisuuden näkökulmasta	12
3	VAMMAISPOLITIikka	14
	3.1 YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista	14
	3.2 Eurooppalaisen vammaispolitiikan linjaajat.....	15
	3.3 Suomen vammaispolitiikka	16
4	KEHITYSVAMMAISTEN TUKIHENKILÖTOIMINTA	17
	4.1 Tukihenkilötoiminta Vaasassa.....	18
	4.2 Tukihenkilötoiminta ja henkilökohtainen apu.....	19
5	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	22
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
	6.1 Tutkimusongelma ja tarkoitus	24
	6.2 Tutkimusmenetelmä	25
	6.3 Aineistonkeruumenetelmä	25
	6.4 Aineiston analyysi	26
	6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	27
7	TUTKIMUSTULOKSET	28
	7.1 Tukihenkilön tarve.....	28
	7.2 Tukihenkilötoiminnan toimivuus	29
	7.3 Hyvät ja huonot puolet	29
	7.4 Tukihenkilötoiminnan tarpeellisuus	32
	7.5 Vähentääkö tukihenkilötoiminta muun palvelun tarvetta?.....	32
	7.6 Kehittämistarpeet.....	33
	7.7 Omat ideat toiminnan kehittämiseen	33

7.8 Muuta.....	34
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	35
9 POHDINTA	37
LÄHTEET.....	39

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Toimintakyvyn parantaminen erilaisilla tukitoimilla	s.11
Kuvio 2. Toimivia asioita tukihenkilötoiminnasta	s.30
Kuvio 3. Puutteita tukihenkilötoiminnassa	s.31
Taulukko 1. Tukihenkilötoiminnan ja avustajatoiminnan eroja	s.20
Taulukko 2. Kehitysvammaisten tarpeet tukihenkilölle	s.28
Taulukko 3. Onko tukihenkilötoiminta tarpeellinen tukimuoto?	s.32
Taulukko 4. Asioita joihin tukihenkilötoiminnan kehittämisessä tulisi panostaa	s.33
Taulukko 5. Sosiaaliohjaajien ehdotuksia toiminnan kehittämisestä	s.34

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje

LIITE 2. Linkki e-lomakekyselyyn

LIITE 3. Opas kehitysvammaisten tukihenkilötoimintaan Vaasassa

1 JOHDANTO

Kehitysvammaisuus on pysyvä tila, joka vaikeuttaa ymmärtämään ja oppimaan uusia asioita (kehitysvammaliitto 2015). Kehitysvammaisuudesta huolimatta kaikilla meillä on useita yksilöllisiä taitoja, kiinnostuksen kohteita ja persoonallisia ominaisuuksia, joita meidän on tärkeää ymmärtää, arvostaa ja vahvistaa. Kun huomioimme nämä ja kehitysvammaisten tukea vaativat erityispiirteet kehitysvammaisten kokonaisvaltainen hyvinvointi kohenee. (Rinnekot-Säätiö 2016.) Tukihenkilötoiminta tarjoaa osallistumisen ja osallisuuden kokemuksia kehitysvammaiselle henkilölle. Mahdollistaa harrastamisen ja vapaa-ajan vieton kehitysvammaisen haluamalla tavalla. Lisäksi tukihenkilötoiminnalla pystytään parhaimmillaan vähentämään yksinäisyyttä ja lieventämään osallistumista vaikeuttavia haasteita. Tukihenkilö mahdollistaa kehitysvammaisen osallistumisen asioihin, joihin hän ei itsenäisesti pystyisi. Toiminta antaa kehitysvammaiselle mahdollisuuden omiin valintoihin. Asuivat kehitysvammaiset sitten asumisyksikössä, tai vanhempiensa luona, tulee heillä olla mahdollisuus toimintaan kodinulkopuolella muidenkin kuin omien perheenjäsenten kanssa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia e-lomakekyselyn avulla sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukihenkilötoiminnan kehittamisestä. Kyselytutkimuksen lisäksi laadittiin Vaasan kaupungille opas kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta perehdytystarkoitukseen. Opasta voi jakaa tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneille, tai jo vapaaehtoistyötä tekeville. Kyselytutkimus on opinnäytetyön pääkohde, mutta opas laitetaan liitteeksi opinnäytetyön loppuun.

Sosionomiopintoihin liittyvän hyvinvointipalveluiden johtamisen harjoittelujaksoni suoritin Vaasan kaupungin vammaispalveluissa. Suoritin harjoitteluani avustajakeskuksessa ja harjoittelujaksoni aikana pääsin tutustumaan tukihenkilötoimintaan. Tiesin jo harjoittelupaikkaa etsiessäni haluavani tehdä opinnäytetyön joko kehitysvammaisten henkilökohtaisesta avusta, tai tukihenkilötoiminnasta. Tukihenkilötoiminnan kehittäminen valikoitui kuitenkin aiheekseni, koska toiminnassa on vielä paljon kehitettävää. Aihe kiinnosti minua suuresti ja pidän siitä, että opinnäytetyön avulla pystyn tuomaan myös jotain konkreettista tukihenkilötoiminnan toimivuuden parantamiseksi. Työskentelen itse kehitysvammaisten

asumisyksikössä ja olen huomannut tarpeen kyseiselle palvelulle.

Opinnäytetyöni alussa on aiheeseen liittyvää teoriaa ja siinä avaan tukihenkilötoimintaa sekä siihen liittyviä asioita. Kerron myös tutkimuksen toteuttamisesta ja tuloksien analysointi tavasta. Kerron kyselytutkimuksessa saadut tulokset ja tarkastelen niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Työn lopuksi pohdin hieman aikaansaattua työtä sekä koko opinnäytetyöprosessia. Liitteinä löytyy lähettämäni saatekirje, e-lomakekysely sekä laatimani opas.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Suomessa kehitysvammaisella tarkoitetaan kehitysvammalain (L23.6.1977/519) mukaan henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toimintakyky on estynyt tai jollain tavalla häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä sairastetun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Kehitysvammaisuus on pysyvä tila, joka vaikeuttaa ymmärtämään ja oppimaan uusia asioita (Kehitysvammaliitto 2015). Jokaisella meistä on erilaisia kykyjä ja vahvuuksia, niin myös kehitysvammaisilla. Jokainen meistä myös tarvitsee tukea niiden löytämiseen. Kehitysvamman aiheuttamia rajoituksia voidaan poistaa sekä vahvuuksia tukea esimerkiksi elinympäristön avulla. Elinympäristöä mukauttamalla kehitysvammaiselle sopivammaksi voidaan mahdollistaa itsenäisempi toiminta ja tukea oma-aloitteisuutta. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 173.)

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä ja tarkastella useasta eri näkökulmasta. Lääketieteen näkökulma lienee perinteisin ja yleisimmin käytetty tapa, mutta opinnäytetyössä tullaan kehitysvammaisuutta pohtimaan myös toimintakyvyn sekä sosiaalisuuden näkökulmasta.

2.1 Kehitysvammaisuus lääketieteen näkökulmasta

Kehitysvammaisuutta pohdittaessa lääketieteen näkökulmasta henkilön ominaisuuksia verrataan lääketieteessä normaalina, terveenä ja vammattomana pidettyyn tilaan. Lääketieteen kannalta vammaisuutta ajateltaessa ollaan kiinnostuneita vamman syistä ja vaikutuksista ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. (Vernerin 2015.) WHO:n ICD-10 (2005) -tautiluokitus määrittelee kehitysvammaisuuden tilana, jossa mielenkehitys on estynyt tai ei täydellinen. Heikosti kehittyneitä osia alueita ovat kehitysiässä ilmaantuvat älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset kyvyt. Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa kuulua myös muita henkisiä ja ruumiillisia häiriöitä (Kaski Manninen & Pihko 2009,16).

WHO:n luokituksessa kehitysvammaisuus jaotellaan neljään luokkaan: lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaan (ICD-10. 2015). ICD-10-luokitus arvioi kehitysvammaisuuden astetta vakioiduilla älykkyystesteillä. Diagnostiikan tulisi pohjautua enemmän henkilön nykyhetken toimintatasoon, koska älyl-

liset toiminnot ja sosiaalisuus voivat muuttua ajan mittaan harjoittelun ja kuntoutuksen avulla. (Kaski 2016, 147.)

2.2 Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta

Kehitysvammaisuutta tarkasteltaessa toimintakyvyn näkökulmasta vastakkain ovat usein käsitteet ihmisen toimintakyky ja kielteisempi termi toimintarajoite. WHO:n luokituksen mukaan toimintakyky tarkoittaa kaikkia kehomme toimintoja, joita henkilö tekee tai voi tehdä sekä kykyä olla osallisena omassa elämäntilanteessa. Toimintarajoite nähdään puolestaan vartalon rakenteiden tai toimintojen vajavuutena, mikä rajoittaa henkilön suoriutumista ja osallistumista.

Toimintakyky on laajakokonaisuus, mitä voi katsoa monesta eri näkökulmasta (Kaski ym. 2009,15). Toimintakyky tarkoittaa kykyä toimia olosuhteiden tai tilanteen vaatimalla tavalla. Siinä yksilön kyvyt, tarpeet, tunteet ja pyrkimykset kohtaavat tilanteiden vaativat sosiaaliset ja fyysiset olosuhteet, odotukset ja vaatimukset (THL 2015). Toimintakyky nähdään aina olevan sidoksissa ihmiseen ja ympärillä olevaan ympäristöön. Se pitää sisällään niin fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen kuin myöskin toiminnallisen toimintakyvyn. Toimintakyky on hyvin olosuhderiippuvainen: joissain tilanteissa voidaan kohdata paljon enemmän esteitä kuin toisissa. Vaikeudet, joita kehitysvammainen arjessaan kohtaa johtuvat useimmiten siitä, että hänen toimintakykynsä sekä eri tilanteissa nousevat vaatimukset ovat keskenään ristiriidassa. Kehitysvammainen tarvitsee ohjausta, auttamista tai hoitoa, kun hänen toimintakykynsä ei riitä tilanteista suoriutumiseen. (Verner 2014.)

Kuviossa 1 on hyvin kuvattu toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä. Toimintakyky muotoutuu henkilön älyllisten toimintojen, älyllisten rajoitusten, muiden ominaisuuksien ja elinympäristön jatkuvassa vuorovaikutuksessa (AAIDD 2013).

Kuvio 1. Toimintakyvyn parantaminen erilaisilla tukitoimilla. (Seppälä & Leskelä-Ranta (2007))

Yksilölliset ominaisuudet, kuten fyysinen ja psyykkinen suorituskky sekä terveydentila ovat osa moniulotteisesta toimintakyvyn tekijöistä. Muita kuviossa näkyviä toimintakyvyn tekijöitä ovat vuorovaikutustekijät, joita ovat esimerkiksi osallisuus, vuorovaikutus, sosiaaliset roolit sekä tilanteessa oleva tuki ja apu. Yksilön ulkopuolisia tekijöitä ovat puolestaan toimintaympäristö, sen fyysiset ominaisuudet sekä toimintasäännöt. Kuten kuviostakin voi jo huomata koostuu yksilöllinen toimintakyky useiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Edellä mainitut tekijät voivat vaikuttaa toisiaan vahvistaen tai heikentäen. Vammaisen henkilön hyvät psyykkiset voimavarat ja lähiverkoston voimaantumista tukeva asenne vahvistavat toimintakykyä, vaikka toimintakyvyn fyysiset rajoitukset olisivatkin huomattavia. Alistava ja holhoava kohtelu sekä itsemääräämisen rajoittaminen puolestaan voivat latistaa pystyvänkin henkilön toimintakyvyn. (THL 2015.)

2.3 Kehitysvammaisuus sosiaalisuuden näkökulmasta

Sosiaalinen näkökulma korostaa yhteiskunnan asettamia vammaisuudesta johtuvia esteitä ja asenteita. Kyseisessä näkökulmassa kehitysvammaisuus nähdään yhteisön suhteena yksilöön. (Seppälä & Rajaniemi 2013.) Toimintakyvyn kannalta ajateltuna tulisi siis panostaa yhteiskunnan sopeutumiseen erilaisuutta kohtaan, jolloin huomiota ei kiinnitettäisi enää yksilön muuttamiseen. Vammaiset henkilöt ovat hyvin riippuvaisia muista ihmisistä. Ihmisten ennakkoluuloiset asenteet ja yhteiskunnan esteet tuottavat osakseen vammaisuutta. (Teittinen 2010, 49.)

Seppälän & Rajaniemen (2013) mukaan yhteiskuntamme on rakennettu normaaliuden ehdoilla. Se mikä on normaalia ja mikä poikkeaa normaalista on kulttuurisidonnaista. Normaaliudesta poikkeavat synnyttävät ennakkoluuloja, syrjäytyneisyyttä, köyhyyttä ja rakenteellisia esteitä, joiden vuoksi vammaisen tarvitsee muita ihmisiä avukseen (Teittinen 2010, 49).

Sosiaalisten verkostojen vähyys on mielenterveyttä uhkaava tekijä. Kehitysvammaisilla psyykkisen sairastumisen riski on suurempi kuin valtaväestöllä, mutta sosiaaliset verkostot voivat suojata mielenterveyttä. (Seppälä 2013.) Sosiaalisten

suhteiden ja verkostojen merkitystä ei voi vähätellä. Barnettin ja Parkerin (1995, 213-214) mukaan sosiaaliset verkostot koostuvat kolmesta tasosta: Läheisistä ja intiimisuhteista, ystävistä ja kavereista sekä etäisemmistä ja satunnaisemmista tuttavuuksista. Täysipainoisen elämän saavuttamiseksi tarvitsemme jokaista sosiaalisen verkoston tasoa. Mikäli joltain kyseisistä tasoista puuttuu ihmissuhteita, voi vammainen kokea itsensä ulkopuoliseksi.

3 VAMMAISPOLITIikka

Suomen vammaispolitiikan tarkoituksena on mahdollistaa vammaisille henkilöille oikeudet yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Vammaispolitiikan kulmakivenä toimivat vammaisten henkilöiden oman tahdon sekä mielipiteen kunnioittaminen, valinnanvapaus ja yksilöllisyys. Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia ja kaikille on tarjottava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassamme. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet ja rakenteelliset esteet hankaloittavat vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta sekä yhteiskunnallista osallisuutta. Esteiden tunnistaminen ja poistaminen ovat avain yhdenvertaisuuden toteutumiseen. (Papunet 2016.)

3.1 YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista

YK:n ohjelma ”World Programme of Action Concerning Disabled Persons” keskittyy kahteen tärkeään päämäärään. Vammaisten henkilöiden täyteen tasavertaisuuteen ja osallistumiseen (Matikka 1999,11). Yhdistyneet kansakunnat (YK) on tehnyt useita vuosia töitä asenteiden ja lähestymistapojen muuttamiseksi, jotta vammaisia ihmisiä kohdeltaisiin yhdenvertaisesti. Vuonna 2006 hyväksyttiin yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sopimuksen mukaan vammaisilla on samanlaiset perusvapaudet ja ihmisoikeudet kuin muillakin henkilöillä sekä oikeus osallistua yhteiskuntaan sen aktiivisena jäsenenä. Suomi allekirjoitti kyseisen sopimuksen ensimmäisten joukossa maaliskuussa 2007. Vammaisyleissopimuksen ratifioinnin kanssa kesti kuitenkin useita vuosia. Eduskunta hyväksyi ratifiointia koskevan hallituksen esityksen viimein maaliskuussa 2015. (Mahlamäki 2016, 1–2.)

Ratifiointi toi suuria muutoksia Suomeen, mitkä parantavat vammaisten asemaa. Sen seurauksena tehdään muun muassa tarvittavia muutoksia lainsäädäntöön. Sen myötä Suomen on kerättävä tietoa vammaisten henkilöiden tilanteesta ja raportoitava siitä komitealle, joka yleissopimusta valvoo. Kaiken tämän lisäksi suomalaisillakin on oikeus käyttää sopimuksen yksilövalitusmekanismia. Valitukset tullaan nyt todennäköisemmin huomioimaan aikaisemmin ja vakavammin. Valitusmekani-

nismi luo myös valtiolle enemmän paineita vammaisten oikeuksista huolehtimiseen. (Mahlamäki 2016, 3.)

Kyseinen sopimus on väline kohti tärkeitä muutoksia ihmisten asenteissa ja lähestymistavoissa. Aikaisemmin vammaiset on nähty hyväntekeväisyyden ja lääketieteellisen hoidon kohteina. Vammaisyleissopimus vahvistaa näkemystä siitä, että vammaiset ovat oikeuksiensa hallitsijoita ja he pystyvät tekemään omaan elämään koskevia päätöksiä itse. (Mahlamäki 2016, 5–6.)

3.2 Eurooppalaisen vammaispolitiikan linjaajat

Euroopan unioni (EU) ei ole asettanut jäsenmaitaan sitovaa lainsäädäntöä vammaispolitiikkaa koskien. EU:n toiminta perustuu pitkälti toimivien käytäntöjen ja erilaisten toimintatapojen esittämiseen ja tutkimuksien rahoittamiseen. (Verne-rit.net. 2013.) EU ja sen jäsenet toimivat sopimusosapuolina sopimuksessa YK:n vammaisten ihmisten oikeuksista (Euroopan komissio 2010, 3).

Euroopan vammaistrategia vuosille 2010-2020 linjaa kahdeksan eri toimialuetta, joiden avulla pyritään parantamaan vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista ja taloudellista tilannetta. Nämä toimialueet ovat: osallistuminen, yhdenvertaisuus, esteettömyys ja saavutettavuus, työllisyys, koulutus, terveydenhuolto, sosiaaliturva ja ulkoiset toimet. Näiden kahdeksan toimialueen pohjalta EU on määritellyt vammaistrategiaan keskeisiä toimia ja tavoitteita, jotta tavoitteet toteutuu tulee EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden sitoutua niihin. Strategian tavoitteena on toimintamahdollisuuksien lisääminen poistamalla esteitä. (Euroopan komissio 2010, 3–4.)

Euroopan neuvosto (EN) on kehittänyt oman vammaispoliittisen toimintaohjelman, josta jäsenvaltiot saavat apua, neuvoja ja suosituksia asiantuntijoilta. Neuvoston tavoitteina on mahdollistaa vammaisten henkilöiden täysi osallistuminen yhteiskuntaan sekä viedä vammaispolitiikan kysymykset kaikille politiikan aloille. (STM 2006, 33–35.) Euroopan neuvoston ohjelman pitää sisällään 15 päätoimilinjaa. Linjat pitävät sisällään kehitysvammaisia koskevia arkisia asioita. Tavoitteina on taata vammaiselle henkilölle mahdollisimman itsenäinen elämä, jossa vam-

mainen voi valita muun muassa haluamansa asuinpaikan ja elämäntavan. (Niemi-lä 2007,18.)

3.3 Suomen vammaispolitiikka

Suomessa julkistettiin vuonna 2010 vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2010-2015. Ohjelman tarkoituksena oli yhteiskuntamme sekä perus- että ihmisoikeuksi-en kehittäminen YK:n vammaisia koskevan sopimuksen mukaisiksi. Ohjelman tavoitteina oli turvata oikeudenmukainen asema vammaiselle yhteiskunnassamme. Ohjelmaan kirjattiin myös toimenpiteet, joihin vammaispolitiikassa kiinnitetään huomiota vuosina 2010-2015. (Pöyhönen 2015.)

Vammaispoliittisen ohjelman keskeisimmät kehittämiskohteet olivat YK:n yleis-sopimuksen ratifioinnin seurauksena tulneiden säädösten valmistelu sekä voi-maansaattaminen. Vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen aseman parantami-nen ja köyhyyden ehkäiseminen. Saada erityispalvelut ja tukitoimet saatavammik-si ja laadukkaiksi koko Suomessa. Esteettömyyden lisääminen. Vammaistutki-muksen kehittäminen, vammaisuutta koskevan tiedon lisääminen ja erilaisten me-netelmien kehittäminen, joilla pystytään paremmin toteuttamaan ja kehittämään vammaispolitiikkaa. (Pöyhönen 2015.)

Perustuslaki takaa jokaiselle suomessa asuvalle saman arvoisen aseman yhteis-kunnassamme (L731/1999). Vammaisten sosiaalipalvelut järjestetään osana yleis-tä palvelujärjestelmää. Kunnan vastuulla on huolehtia vammaisten erityishuollon ja vammaisuuden perusteella järjestettävien palveluiden ja tukitoimien järjestämi-sestä. Lait varmistavat sen, että vammaisilla on mahdollisuus itsenäiseen asumi-seen, he selviytyvät taloudellisesti ja pystyvät omatoimisesti selviytymään päivit-täisistä toimistaan. (L1301/2014.) Vammaislainsäädäntö on kokenut suuria muu-toksia viime vuosien aikana. Muutos vaatimukset lainsäädännössä ovat pääsään-toisesti YK:n vammaissopimuksen asettamia velvoitteita, joiden tarkoituksena on parantaa kehitysvammaisten oikeuksia.

4 KEHITYSVAMMAISTEN TUKIHENKILÖTOIMINTA

Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistoimintaa, jossa ihmiset vapaasta halustaan toimivat kanssaihmissen, tai elinympäristön hyväksi. Vapaaehtoistoiminta on ollut pitkään kytkeytyneenä ihmisen arvomaailmaan, siihen mitä ihminen pitää tärkeänä ja hyvänä. Toiminta tarjoaa vapaaehtoiselle monia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen. (Korhonen 2005, 7.)

Sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja kunnat järjestävät tukihenkilötoimintaa. Se on laajasti käytetty vapaaehtoistoiminnan muoto, jossa tukihenkilöt eivät kuulu vammaisen luonnolliseen lähipiiriin, mutta eivät ole myöskään ammattiauttajia. Korhosen mukaan (2005, 8) kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnalla vaikutetaan hankalassa tilanteessa olevan kehitysvammaisen elämäntilanteen korjaamiseen, tai parantamiseen. Toiminnan tavoitteena on edistää tuettavan hyvinvointia ja auttaa häntä vahvistamaan sekä rakentamaan sosiaalista verkostoa yhdessä tukihenkilön kanssa (Lehtinen 1997, 50–51.)

Parhaimmillaan tukihenkilötoiminta on tasavertaista kaveritoimintaan. Tukisuhde ei perustu hoitoon, tai asiantuntemukseen vaan rehelliseen, luottamukselliseen ja vastavuoroiseen suhteeseen, jossa niin tuettava kuin tukihenkilö saavat toisiltaan jotain. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2016.) Pitkä tukisuhde sekä tukihenkilön jaksaminen edellyttää, että tukihenkilö näkee toiminnan merkityksellisenä ja saa siitä tuettavan lailla jotain (Korhonen 2005, 64).

Vaikka toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, velvoittaa se kuitenkin tukihenkilöä myös tiettyihin asioihin. Antamista lupauksista sekä sovituista asioista tulee pitää kiinni. Tukihenkilötoimintaan sitoudutaan niin kauaksi aikaa, kun tukihenkilö haluaa ja tukisuhteen voi lopettaa milloin vain. Asiasta tulee kuitenkin ilmoittaa kaikille osapuolille. Kehitysvammaisen voi myöskin halutessaan lopettaa tukisuhteen. Toiminta ei pohjaudu työsopimukseen, vaan tuettavan ja tukihenkilön välille tehdään toimeksiantosopimus ennen tukisuhteen aloittamista. Kaiken kaikkiaan toiminnalla pyritään parantamaan tuetun elämänlaatua, osallisuutta ja omatoimisuutta. Tukihenkilö toimii niin henkisenä kuin myöskin fyysisenä tukena tuettavalle. Hän on ohjaamassa tuettavaa toiminnan aikana ja huolehtii osaltaan tuetta-

van turvallisuudesta. Toiminta voi olla esimerkiksi ostoksilla käymistä, ulkoilua, keilausta, kahvittelua, uintia ja niin edelleen. (Vaasan kaupunki 2016.)

4.1 Tukihenkilötoiminta Vaasassa

Tukihenkilötoiminta on avuhuollon tukitoimi Vaasassa, jota asiakkaalle voidaan myöntää Vammaispalvelulain 3§:n mukaan. (L3.4.1987/380) mukaan kunnan on pidettävä huolta siitä, että palvelut ja tukitoimet vammaisille järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. Kyseisiä palveluita järjestettäessä on otettava huomioon myös asiakkaan yksilöllinen avun tarve. Henkilökohtaisen avun kautta suurin osa Vaasan kehitysvammaisista saa tarvitsemansa tuen ja avun yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Kyseinen tukitoimi kuitenkin vaatii sen, että kehitysvammaisella on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa (L3.4.1987/880 8 c §).

Arvioiden mukaan Suomessa on noin 50 000 kehitysvammaista eli noin 1% väestöstä. Lievästi kehitysvammaisia arvioidaan olevan noin 0,6% suomalaisväestöstä ja keskivaikeasti noin 0,2%. Lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaisilla henkilöillä on voimavaroja ja kykyä ilmaista haluamansa sekä pystyvät olemaan avustajatoiminnan piirissä. Suomessa on kuitenkin myös noin 0,1% sekä vaikeasti, että syvästi kehitysvammaisia henkilöitä, jotka eivät välttämättä pysty mitenkään ilmaisemaan omia tarpeitaan. (Rinnekoti-Säätiö, 2016.) Nämä ryhmät kuuluvat siis luultavammin tukihenkilötoiminnan piiriin. Avustajatoiminta jättää osan kehitysvammaisista tärkeän palvelun ulkopuolelle. Henkilöille, jotka eivät itse pysty ilmaisemaan haluamaansa, ei lain mukaan tarvitse periaatteessa järjestää avustajaa. Tukihenkilötoiminta on siis tärkeä tukitoimi, jonka avulla myös kehitysvammaiset, joiden itseilmaisu on rajoittunutta saa mahdollisuuden yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Tukihenkilön hankkiminen lähtee käyntiin kehitysvammaisen tarpeesta saada ystävää. Yleensä tarpeeseen kiinnitetään huomiota palvelusuunnitelman päivityksen yhteydessä, joka tehdään vähintään kolmen vuoden välein tai useammin tarvittaessa. Kehitysvammaisen/vanhempi/ohjaaja tai jokin muu kehitysvammaisen hyvin tunteva henkilö voi esittää tarpeen ystävän hankkimiselle. Tukihenkilö on hyvä vaihtoehto vammaiselle, joka ei täytä laki vammaisuuden perusteella järjestet-

tävistä palveluista ja tukitoimista määrittelemiä ehtoja henkilökohtaisen avustajan saamiseen. Tukihenkilötoiminnasta tehdään aina vammaispalvelulain mukainen virallinen päätös.

Tukihenkilön etsiminen lähtee käyntiin kartoittamalla kehitysvammaisen tarpeet. Kehitysvammaisen tekee omien voimavarojensa mukaan aina itse päätöksen siitä, millaisen tukihenkilön hän haluaa ja mihin tarpeisiin. Tukihenkilöksi ei ensisijaisesti suositella kehitysvammaiselle sukua olevaa henkilöä, koska tällöin suhde ei perustu niinkään kaveruuteen vaan sukulaissuhteeseen. Jos lähisukulainen on kuitenkin tuettavan kannalta paras vaihtoehto, voi tukisuhteeseen ryhtyä. Vaasan kaupungilla on rekisteri muutamista henkilöistä, jotka ovat ilmoittautuneet halukkaiksi ryhtyä tukihenkilöksi. Sopivan henkilön löytyminen kaupungin kautta on kuitenkin vaikeaa, joten on suosittavaa olla itse aktiivinen tukihenkilöä etsittäessä.

Sopivan tukihenkilön löydyttyä on hyvä sopia tapaaminen, jossa kaikki osapuolet tapaavat ja sopivat yhteisistä säännöistä. Kehitysvammaisen ja tukihenkilön välille tulee tehdä toimeksiantosopimus, jonka molemmat osapuolet hyväksyvät ja allekirjoittavat. Siinä sovitaan yleisesti millaisiin tarpeisiin tukihenkilöä tarvitaan ja miten usein. Toimeksiantosopimuksesta löytyvät myös kaikkien osapuolten yhteistiedot. Toimeksiantosopimus tulee toimittaa Vaasan kaupungille viimeistään ensimmäisen tuntilistan mukana.

Tukisuhde on voimassa niin kauan kun kaikki osapuolet haluavat. Kehitysvammaisen voi purkaa toimeksiantosopimuksen, jos hän ei enää koe tarvitsevan ystävää, tai jos toiminta ei tunnu enää mieluaisalta. Samoin myös tukihenkilö voi purkaa toimeksiantosopimuksen, jos ei tahdo tai kykene enää toimia tukihenkilönä. Toimeksiantosopimuksen purkaminen on voimassa heti, kun on ilmaistu tahto sen lopettamisesta. Sopimuksen purkamisesta on kehitysvammaisen, tai hänen huoltajan/ohjaajan ilmoitettava Vaasan kaupungille. (Peltoniemi 2016.)

4.2 Tukihenkilötoiminta ja henkilökohtainen apu

Alla olevassa taulukossa 1 on lueteltuna muutamia eroavaisuuksia, joita tukihenkilötoiminnan ja henkilökohtaisen avun väliltä löytyy. Kuten opinnäytetyössä on jo aikaisemminkin tullut esille tukihenkilötoiminta perustuu täysin vapaaehtoisuu-

teen. Tukihenkilö ei ole työsuhteessa eikä saa toiminnastaan palkkaa. Tukihenkilö tekee toimeksiantosopimuksen vammaisen henkilön kanssa ja voi halutessaan hakea toiminnastaan palkkiota. Toiminta perustuu ystävyysuhteelle, eikä toiminnan tarvitse olla tavoitteellista. Se voi perustua pelkkään seuranpitoon. Toimeksiantosopimuksen voi purkaa milloin vain tukihenkilön, tai tuettavan toimesta, eikä koeaikoja tai irtisanomisaikoja ole. Tukihenkilötoiminta on loistava palvelumuoto henkilöille, joiden itseilmaisu on rajoittunutta, eikä saa tämän vuoksi avustajapalveluita.

Avustajatoiminta perustuu puolestaan työsuhteeseen avustettavan ja avustajan välillä. Avustaja saa toiminnastaan palkkaa ja korvauksia muun muassa iltatöistä. Avustajaa ei saa palkata seuranpitoon, vaan avuksi niissä asioissa, mitä vammaisen henkilö tekisi itse jos niihin kykenisi. Työsuhteen täytyy noudattaa työehtosopimuksen säännöksiä. Tämän kaiken lisäksi työnantajalla eli vammaisella tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteuttamistapa. (Peltoniemi 2016.)

Taulukko 1. Tukihenkilötoiminnan ja avustajatoiminnan eroja

Tukihenkilötoiminta	Henkilökohtainen apu
Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.	Toiminta perustuu sovittuun työsuhteeseen
Tukihenkilö ei ole työsuhteessa, eikä saa toiminnastaan palkkaa.	Avustaja saa toiminnastaan palkkaa
Tukihenkilötoiminta on vapaata toimintaa, joka voi perustua pelkkään seuranpitoon	Avustaja ei ole seuran pitäjä. Hän on apuna kehitysvammaiselle normaalin elämän mahdollistajana.
Toiminnan voi lopettaa silloin kuin siltä tuntuu	Jos avustajalla on toistaiseksi voimassa oleva sopimus päättyy sopimus irtisanomisajan jälkeen
Tukihenkilö on ystävä	Avustaja on työntekijä

<p>Tukihenkilö voi hakea palkkiota tehdyistä työtunneista sekä kulukorvausta kuitteja vastaan 20€ kuukaudessa. Tuntipalkka on aina 10.75€ vuorokauden aika tai päivä ei tätä muuta.</p>	<p>Avustaja saa palkkaa tehdyistä työtunneista. Tunteja tehdään työsopimuksen mukaan ja palkka maksetaan tuntilistaan merkittyjen tuntien mukaan. Avustaja saa ilta, -yö, - lauantai –ja sunnuntai korvauksia.</p>
<p>Kehitysvammaiset joiden itseilmaisu on rajoittunutta saa mahdollisuuden yhteiskunnalliseen osallistumiseen</p>	<p>Henkilökohtaisessa avussa kehitysvammaisella täytyy olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa</p>

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Best Buddies projekti oli kehitysvammaisten tukiliiton kehittämä projekti vuosille 2007-2010. Rahoittajana toimi RAY ja projektissa kehitettiin vapaaehtoistoimintaa, jossa yhdistettiin kaveripariksi kehitysvammainen henkilö ja vammaaton. Projektin tavoitteena oli tehdä kehitysvammaisuudesta normaali arkipäiväinen asia. Projekti pyrki muuttamaan ihmisten ajattelua niin, että ennen kaikkea nähtäisiin kehitysvammainen ihmisenä, ei henkilönä jolla on jokin toimintaa rajoittava vamma. Projektin tavoitteena oli myös lisätä kehitysvammaisten henkilöiden osallisuutta. Toiminta on saanut alkunsa vuonna 1989 Yhdysvalloista ja levinnyt noin 50 eri maahan. Suomessa projektiin osallistui 219 henkilöä. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2010, 36.) Best Buddies toiminta mahdollisti vammattomille ihmisille tutustumisen erilaisuuteen. Toiminnan kautta kehitysvammaiset pystyivät luomaan uusia kaveruussuhteita, jotka vahvistivat heidän oma-aloitteisuutta ja osallisuutta. Kaveritoiminnalla nähtiin projektissa suuri tarve, koska kehitysvammaiset ja vammattomat eriytetään omiin ryhmiin hyvin aikaisessa vaiheessa. Niin kouluksessa, harrastetoiminnassa, jatkokoulutuksessa, kuin myöskin työelämässä ei kyseiset ryhmät juurikaan tapaa. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2010, 37.)

Pohjois-Karjalassa vuosina 2007-2010 toteutetun ARVO-kohti erilaisuutta projektin tavoitteena oli edistää kehitysvammaisten osallisuutta kehittämällä vapaa-ajan toimintaa sekä rakentamalla maakunnallinen tukihenkilöverkosto. Kohderyhmänä oli ensisijaisesti nuoret aikuiset kuin myöskin aikuiset kehitysvammaiset. Projektin tarkoituksena oli järjestää tapahtumia ja erilaisia näkyvyyttä lisääviä tempauksia sekä järjestää koulutusta tukihenkilöinä toimiville. (Arresto, Hagman 2016, 4–5.) Tukihenkilötoiminnan järjestäminen toteutettiin kolmella eri tavalla: palkkatuella, vapaaehtoisella toiminnalla ja oppilaitosten yhteistyön avulla. ARVO-kohti erilaisuutta projektissa tehdyn kartoituksen mukaan tukihenkilöä vapaa-ajalle haluavien määrä on suuri. Toimivaksi keinoksi tukihenkilöiden löytymiseen oli palkkatuella työllistäminen. Kokemukset tukihenkilötoiminnasta niin palkkatuella, kuin myöskin oppilaitosyhteistyössä olivat onnistuneet hyvin. Kolmen vuoden projektin aikana saatiin 128:lle kehitysvammaiselle tukihenkilö. (Arresto, Hagman 2016, 4–5.)

Hanna Heikkilä tutki vuonna 2015 valmistuneessa erityispedagogiikan lopputyössä itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten aikuisten sosiaalisia verkostoja. Tutkimus suoritettiin haastatteleamalla seitsemään kohderyhmään kuuluvaa kehitysvammaista. Tutkimus nosti esiin ystävien kaipuun, lähiyhteisöön kiinnittymisen vähäisyyden, ammattilaisten vahvan roolin sekä yksinäisyyden kokemukset. Ystävyys nousi merkittävään asemaan sosiaalisia suhteita kartoittaessa. Tutkimukseen osallistuneet kokivat ystävyys-suhteet tärkeiksi, mutta osa koki ystävien roolin olevan perinteisen ystävyyskäsitteen ulkopuolella. Kehitysvammaiset määrittelivät ystävikseen esimerkiksi taksikuskin, tai sosiaalityöntekijän. Ystäviä olivat lähinnä muut kehitysvammaiset, tai ammattilaiset. Tutkimus osoitti, että useat kehitysvammaiset toivoivat elämäänsä lisää ystäviä.

Tutkimuksessa nousi esiin yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta yksinäisyyden kokemukset. Yksinäisyyden kokemukset leimasivat arkea. Kehitysvammaisten sosiaaliset suhteet rajoittuvat usein perheeseen ja viranomaisiin. Tämä tutkimus tuki kyseistä väitettä. Viranomaisia ja lähisukua lukuun ottamatta kehitysvammaisen elämässä ei näkynyt juurikaan muita vammattomia henkilöitä. Liittyminen lähiyhteisöön ei tutkimuksessa noussut esiin, mutta useissa muissa tutkimuksissa on todettu kehitysvammaisen rooli lähiyhteisössä puutteellisena. Tutkimuksessa Heikkilä pohti voisiko kehitysvammaisille henkilöille annettua tukea kohdentaa paremmin sosiaalisten suhteiden rakentamiseen ja ylläpitämiseen sekä auttamaan lähiyhteisöön liittymisessä. (Heikkilä 2015.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuslupaa anottiin keväällä 2016 Vaasan kaupungin sosiaalityö ja perhepalveluiden tulosalueenjohtajalta. Saatekirje ja e-lomakekysely lähetettiin viidelle vammaispalveluosastolla työskennelleelle sosiaalihjaajalle ja sosiaalityöntekijälle samaisen vuoden syyskuussa. Tutkimuksen toteutus osiossa käydään läpi tutkimusongelmaa ja tutkimuksen tarkoitusta. Tämän jälkeen kerrotaan, mitä tutkimuksessa käytetty kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä tarkoittaa ja miten e-lomake toimi aineistonkeruu menetelmänä. Lisäksi kerrotaan kyselyn rakentumisesta ja siitä saadun aineiston analysointimenetelmästä. Osiossa tulee ilmi myös, miten tutkimus toteutui. Lopuksi käydään vielä läpi tutkimuksen eettiset kysymykset, laatu sekä luotettavuus.

6.1 Tutkimusongelma ja tarkoitus

Tutkimuskysymykset on aseteltu niin, että tutkija saisi kuvailevaa tietoa tämän hetkisestä tukihenkilötoiminnasta. Aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei juurikaan ole. Tutkimus on rajattu yhteen päätutkimusongelmaan sekä yhteen alatutkimusongelmaan, jotka ovat seuraavat.

Päätutkimusongelmana on:

- 1. Mitkä asiat toimivat tällä hetkellä tukihenkilötoiminnassa ja mitä puutteita siinä on?**

Alatutkimusongelma on:

- 2. Kerätä kehittämisideoita tukihenkilötoiminnan parempaan toimivuuteen**

Tutkimuksen lisäksi tavoitteena on tehdä opaslehtinen, jonka tarkoituksena on auttaa tukihenkilöiden rekrytoimisessa ja tarjota oleellista tietoa jo tukihenkilötoiminnassa mukana oleville. Toiminnan kehittäminen onnistuu vain tietämällä, mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät. Tutkimuksessa nostetaan esille jo toimivia käytäntöjä ja vielä kehitettäviä asioita tukihenkilötoiminnasta.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Kvalitatiivinen tutkimus on oivallinen tutkimusmenetelmä silloin, kun tahdotaan tutkia tapahtumien yksityiskohtaisia rakenteita ja tietyissä tilanteissa mukana olleiden henkilöiden merkitysrakenteita (Metsämuuronen 2006, 88). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on toimija, joka toimii aineiston kerääjänä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavan joukon ei tarvitse olla suuri. Oleellista ei ole keskittyä aineiston määrään vaan sen laatuun (Eskola & Suorante 2005, 18). Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksella (Hirsjärvi ym. 2007, 160).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkia ihmisten omia kertomuksia koetusta todellisuudesta (Vilka 2005, 97). Laadullisessa tutkimuksessa vastaajien näkökulmat, näkemykset ja merkitykset ovat tutkimuksen kohteena, koska tutkitavasta aiheesta yritetään saada kokonaisvaltainen kuva (Kananen 2014, 17). Laadullisessa tutkimuksessa pohditaan aina, mitä merkityksiä tutkimukseen liittyy. Tutkimuksen tekijän on pohdittava tahdotaanko tutkia kokemuksia, vai käsityksiä tutkitusta asiasta. Kokemus on aina omakohtainen. (Vilka 2005, 97.) Tässä tutkimuksessa tahdottiin kartuttaa sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden omia kokemuksia kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta. Se ilmenee jo kyselytutkimuksen alkutekstissä: ”Vastaa alla oleviin kysymyksiin rehellisesti oman tiedon ja kokemusten mukaan”.

6.3 Aineistonkeruumenetelmä

Kvalitatiivisen tutkimuksen yleisin aineistonkeruumenetelmä on haastattelu. Opinnäytetyön tekijällä ei ollut kuitenkaan resursseja haastattelun toteuttamiseen, joten aineistonkeruumenetelmänä toimi sähköinen kyselylomake. Kyselylomake kuitenkin toimi hyvin, koska kyselyyn osallistujat olivat opinnäytetyöntekijälle jo ennestään tuttuja. Laadullisella tutkimuksella pyritään kuvaamaan todellista elämää. Todellisuus on monien tekijöiden summa ja tapahtumat muovaavat toinen toisiaan ja mahdollistaa uudenlaisten ideoiden löytymisen. Kvalitatiivinen tutki-

muksen tarkoituksena ei ole todentaa jo olemassa olevia mielikuvia, vaan pyrkimyksenä on paljastaa, tai löytää tosiasioita. (Hirsjärvi ym. 2007, 160–161.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston ei tarvitse olla iso. Aineiston on tarkoituksena olla apuna jonkin asian, tai ilmiön ymmärtämisessä, tai tulkinnan muodostamisessa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on pinttyneiden ajatusmallien kyseenalaistaminen. (Vilkka 2005, 126.) Tuomen ja Sarajärven (2009,85) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa henkilöiltä, jotka tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta siitä.

Tässä tutkimuksessa käytettiin e-lomake kyselyä, joka toimitettiin viidelle Vaasan vammaispalveluosastolla työskennelleelle sosiaaliohjaajille/sosiaalityöntekijöille. Kysely sisälsi 7 kysymystä. Osa kysymyksistä oli avoimia, mutta myös puoli-strukturoituja kysymyksiä löytyi (ks. Liite 2). Strukturoiduissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot oli tehty valmiiksi. Kysymyksistä ei pysty tekemään tulkintoja, koska vastausvaihtoehdot on jo ennalta annettu (Tilastokeskus 2015). Kysymykset muotoiltiin mahdollisimman yksinkertaiseen muotoon, jotta suurta tulkinnanvaraisuutta ei syntyisi. Kyselylomakkeen vastausaika oli yhden viikon.

6.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysointi tapahtui sisältoanalyysimenetelmällä. Sisältoanalyysi voidaan tehdä joko teoria- tai aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä. Teorialähtöisessä aineiston analyysissä tutkimus pohjautuu jo johonkin teoriaan, jolloin tutkija yrittää todistaa teorian paikkaansa pitävyyden. Aineistolähtöisessä aineiston analyysissä puolestaan aineisto ohjaa tulkintoja. Tutkija kerää aineiston ja ennen analysointia päättää, mitä aineistosta lähdetään etsimään. Tutkimusaineisto rajataan ja siitä poistetaan epäolennainen tieto. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston rajaamista. (Vilkka 2005,139–140.)

Tutkimuksen tuloksia analysoitiin aineistolähtöisen analyysin avulla. Kyseinen analyysi menetelmä perustuu monipuoliseen tarkastelutapaan, jolloin tuloksia voidaan tarkastella niin tilastollisesti kuin myös käsitteellisesti. Analyysimenetelmä on hyvä kyselylomakkeella kerätyn aineiston analysointiin, koska tuloksia pystytään analysoimaan monipuolisesti ja esimerkiksi teemoittelua voidaan käyt-

tää tuloksien esittämisessä. (Eskola & Suoranta 1996, 124.) Aineistolähtöisessä analyysissä kiinnitetään huomiota poikkeavien tapauksien etsintään samankaltaisuuksien hakemisen sijaan. Kyseisen menetelmän ideana on aineiston vertaileminen ja yleistysten tekeminen. (Eskola ym. 1996, 145–146.)

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden tuoja on pääasiassa tutkija itse. Tämän vuoksi koko tutkimusprosessin ajan voidaan arvioida tutkimuksen luotettavuutta. (Eskola ym. 1996, 54.) Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on pohdittava myös tutkimuksen puolueettomuutta. Tutkimuksessa puolueettomuus nousee esille kysymyksessä kuunteleeko tutkija tiedonantajaa itseään, vai meneekö tieto tutkijan oman kehyksen läpi. Laadullisessa tutkimuksessa tältä ei käytännössä voida välttyä, koska tutkija asettelee tutkittavat kysymykset ja tulkitsee niihin tulevat vastaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 133.)

Tutkijan ja tutkittavien välillä ei saisi olla riippuvaisuussuhdetta, kuten esimerkiksi työntekijä ja työnantaja suhde. Tutkimuksessa on myös kunnioitettava ihmisarvoa ja annettava tarpeeksi tietoa tutkimuksen sisällöstä sekä vapaaehtoisuudesta. (Eskola ym. 1996, 54–57.) Tässä tutkimuksessa eettisyys ja luotettavuus toteutui tutkijan riippumattomasta suhteesta kyselylomakkeen vastaajiin sekä kyselyyn osallistumisen vapaaehtoisuudella. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että käytetään aineiston analyysissä paljon kyselyn osallistujien suoria lainauksia päätelmien tukena.

Eettisiä kysymyksiä pohdittiin jo ennen kyselyn tekemistä joka varmistaa kyselyn luotettavuuden. Myös tutkimuksen validius on varmistettu kohdentamalla se niihin asioihin, mitä tutkimuksella tahdottiin selvittää. Tutkimusmenetelmien luotettavuutta tutkittaessa kaksi käsitettä validiteetti ja reliabiliteetti nousevat tärkeiksi. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksessa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä, mitä on sanottu tutkittavan. Reliabiliteetti tarkoittaa puolestaan tutkimuksen toistettavuutta. (Tuomi ym. 2004, 133.)

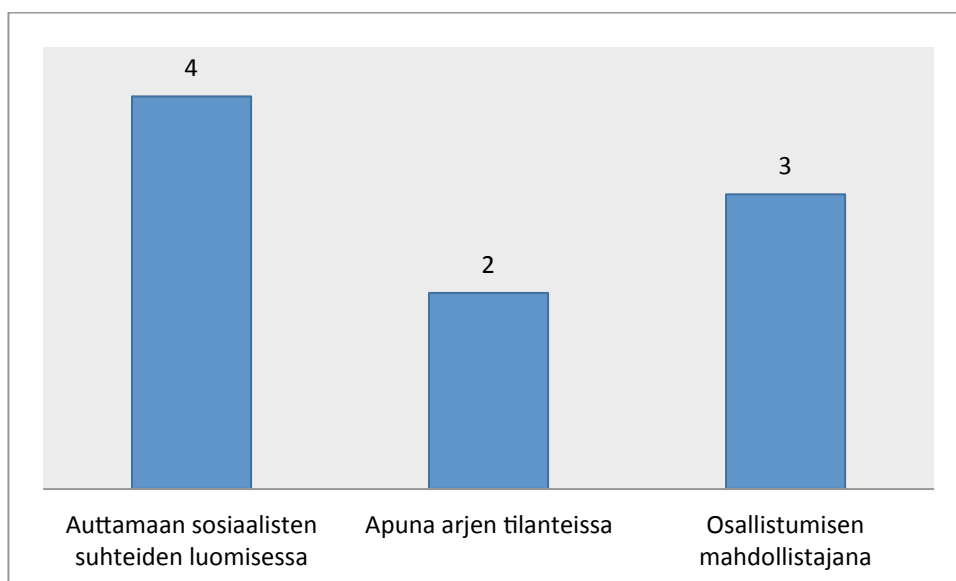
7 TUTKIMUSTULOKSET

E-kyselylomake lähetettiin viidelle entiselle Vaasan kaupungin vammaispalveluosastolla työskenneelle sosiaaliohjaajalle/sosiaalityöntekijälle. Termi entisille työntekijöille sen vuoksi, että organisaatiomuutoksen myötä nykyistä vammaispalvelua ei enää ole. Kyselylomake lähetettiin pienelle joukolle eli vain viidelle henkilölle. Tämä sen vuoksi, koska tukihenkilötoimintaa Vaasan kaupungissa on enimmäkseen järjestänyt ja sen kanssa on ollut tekemisissä pääsääntöisesti vain nämä kyseiset henkilöt. Vastaus aikaa oli kokonainen viikko ja vastauksia tuli yhteensä kolme (3). Näin ollen vastausprosentti oli kuusikymmentä (60 %). Tutkimukseen vastattiin anonyymisti ja vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti.

7.1 Tukihenkilön tarve

Ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin millaisiin tarpeisiin tukihenkilöä lähdetään etsimään kehitysvammaiselle henkilölle. Kysymys oli avoin ja kaikki kolme vastaajaa vastasivat siihen. Tarpeita tukihenkilölle hankkimiseen lähdettiin analysoimaan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen, teemoittelun avulla. Vastaukset jaettiin kolmen (3) eri teeman mukaan vastauksissa esiintyneiden ilmauksien mukaan. Ilmauksia oli yhteensä yhdeksän (9) (taulukko 2).

Taulukko 2. Kehitysvammaisen tarpeet tukihenkilölle

Kehitysvammaiselle lähdetään etsimään tukihenkilöä pääsääntöisesti auttamaan sosiaalisten suhteiden luomisessa. Kaikki vastaajat olivat nostaneet esille myös tukihenkilön hankkimisen mahdollistamaan kehitysvammaisen osallistumisen kodin ulkopuolisiin asioihin.

”Ystävää vapaa-ajalle, harrastuksiin ja sosiaaliin tilanteisiin osallistumisen mahdollistajaksi”.

Yksi vastaajista nosti esiin myös tukihenkilö tarpeen yksinäisyyden vähentäjänä.

”Yleensä kehitysvammaiset ovat yksinäisempiä kuin muut eikä omaaloitteinen ystävyystyminen onnistu. Tukihenkilön kautta pyritään luomaan sosiaalisia suhteita”.

Kaksi vastaajaa nosti esille myös tukihenkilöntarpeen arkipäiväisten asioiden hoitamiseen.

”Tukihenkilö toimii kehitysvammaisen apuna ja tukena sellaisissa asioissa missä henkilö ei pysty itse toimimaan”.

7.2 Tukihenkilötoiminnan toimivuus

Kysymyksessä selvitettiin monivalinnan avulla tukihenkilötoiminnan toimivuutta tällä hetkellä Vaasassa. Kyselylomakkeessa oli asteikko yhdestä viiteen, jossa yksi tarkoitti erittäin hyvin ja viisi erittäin huonosti. Kaikki kyselyyn vastanneet vastasivat tukihenkilötoiminnan toimivan Vaasassa tällä hetkellä huonosti.

7.3 Hyvät ja huonot puolet

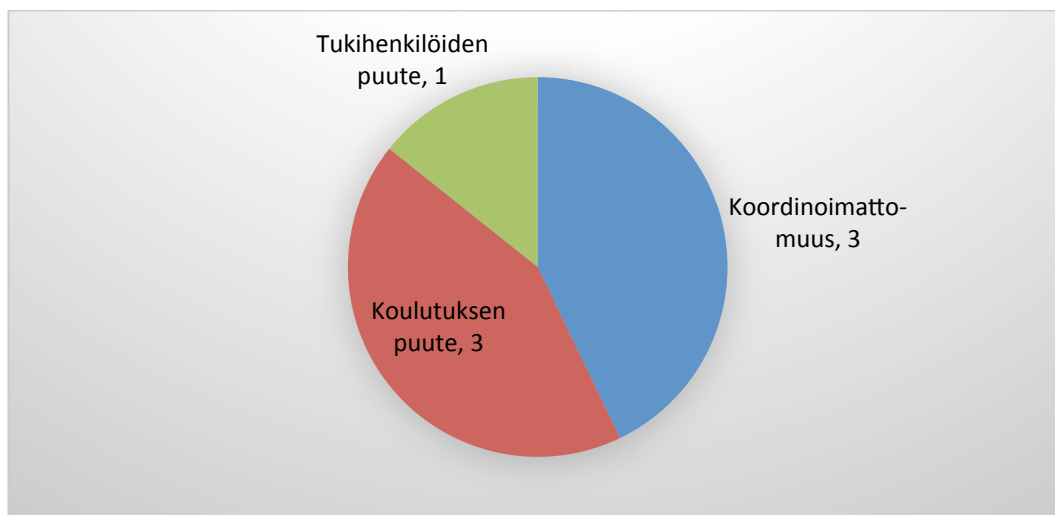
Tukihenkilötoiminnan hyviä ja huonoja puolia kysyttäessä nousi esiin yhteensä 11 ilmaisu kahdeksan teeman alle. Kysymyksen vastaukset jaettu kahteen taulukkoon. Kuvio 2 sisältää sosiaaliohjaajien/sosiaalityöntekijöiden nostamia hyvin toimivia asioita. Kuviossa on kunkin teeman kohdalle liitettyjen ilmaisujen määrä. Kuvio 3 puolestaan keskittyy henkilöiden nostamiin huonosti toimiviin asioihin.

Kuvio 2. Toimivia asioita tukihenkilötoiminnasta

Jokainen sosiaaliohjaaja/sosiaalityöntekijä nosti esille eri asian tukihenkilötoiminnassa toimivista asioista. Kysymyksessä pyydettiin ilmaisemaan kolme hyvin toimivaa asiaa, mutta yksi vastaajista oli vastannut vain kaksi hyvin toimivaa asiaa. Työntekijät vastasivat toimivina asioina toiminnan olemassa olon, tukihenkilöiden pitkäaikaisuuden, tukihenkilötoiminnasta maksettavat korvauksen, valinnanvapauden tukihenkilön valinnassa sekä osakseen koulutuksen vähyyden. Koulutuksen puute nähtiin pääsääntöisesti huonona asiana, mutta myös hyvänä, koska se tuo tietynlaista joustavuutta tukihenkilötoimintaan. Toiminta ei ole niin jäykkää ja säännösteltyä, koska koulutusta ei ole tarjolla.

”Koulutuksen puute systeemissä myös hyvä asia: tuo joustavuutta toimintaan.”

Kuvio 3. Puutteita tukihenkilötoiminnassa

Puutteita kysyessä vastaukset eivät juurikaan eronneet. Vastaajista jokainen nosti esiin tukihenkilötoiminnan koordinoimattomuuden. Koordinoimattomuus näkyy muun muassa toimimattomassa tukihenkilörekrytoinnissa. Lisäksi toiminnasta ei vastaa tällä hetkellä ketään, eikä toiminnan kehittämistä tapahdu tämän vuoksi.

”Toiminnan kehittäminen ei tällä hetkellä kuulu kenellekään”.

”Kaupungilla ei ole olemassa mitään reserviä tukihenkilöistä, eikä sosiaalityöntekijällä ole aikaa jalkautua toiminnasta kertomaan esimerkiksi oppilaitoksiin.”

Koulutuksen puutteen näki ongelmana myös kolme sosiaalityöntekijää/ohjaajaa. Kaksi vastaajista kertoi, että tällä hetkellä tukihenkilöille ei ole minkäänlaista koulutusta tarjolla. Kolmas vastaaja puolestaan nosti huonona asiana sen, ettei Vaasassa ole henkilöä, joka hankkii sekä sitouttaa uusia tukihenkilöitä toimintaan.

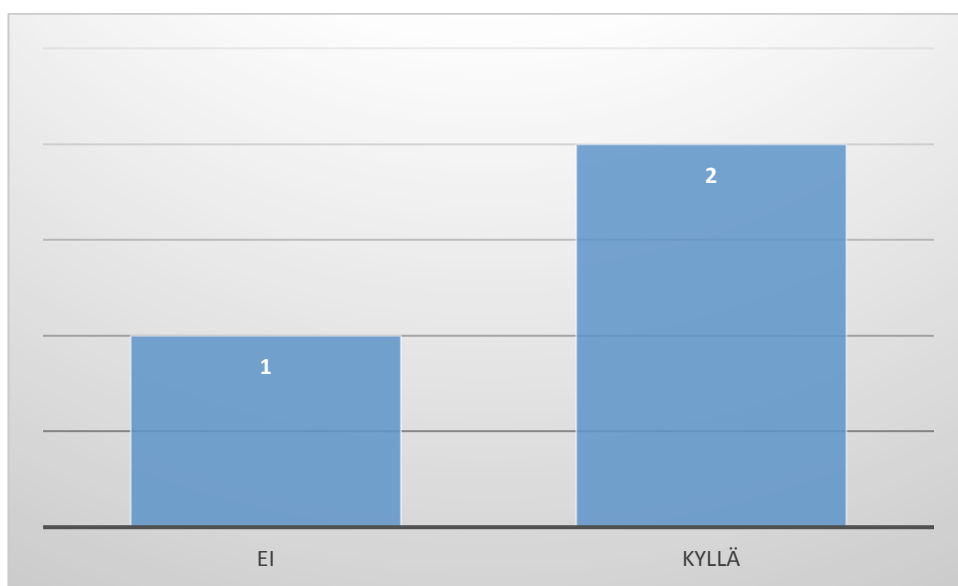
”Ei ole tarjolla koulutusta tai muuta tukea”.

Yksi vastaajista koki puutteena myös tukihenkilöiden huonon saatavuuden.

7.4 Tukihenkilötoiminnan tarpeellisuus

Kysymyksessä neljä selvitettiin monivalinnan avulla sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden kantaa siihen onko tukihenkilötoiminta tarpeellinen tukimuoto kehitysvammaiselle. Alla olevassa taulukossa 3 nähdään työntekijöiden näkemys tukihenkilötoiminnan tarpeellisuudesta.

Taulukko 3. Onko tukihenkilötoiminta tarpeellinen tukimuoto?

Kaikki kolme vastaajaa vastasivat kysymykseen. Yksi vastaaja koki ettei tukihenkilötoiminta ole tarpeellinen palvelumuoto. Kaksi vastaajaa puolestaan kokivat palvelun tarpeelliseksi.

7.5 Vähentääkö tukihenkilötoiminta muun palvelun tarvetta?

Kysymykseen viisi pyydettiin vastaamaan niitä henkilöitä, jotka olivat vastanneet kysymykseen neljä kyllä. Kysymys oli avoin ja kaksi vastaajaa vastasivat kysymykseen. Molemmat vastaajista kokivat tukihenkilötoiminnan vähentävän tietyissä tilanteissa henkilökohtaisen avun tarvetta. Toinen vastaaja koki myös tilapäishoidon tarpeen joissain tilanteissa vähentyvän tukihenkilön avulla.

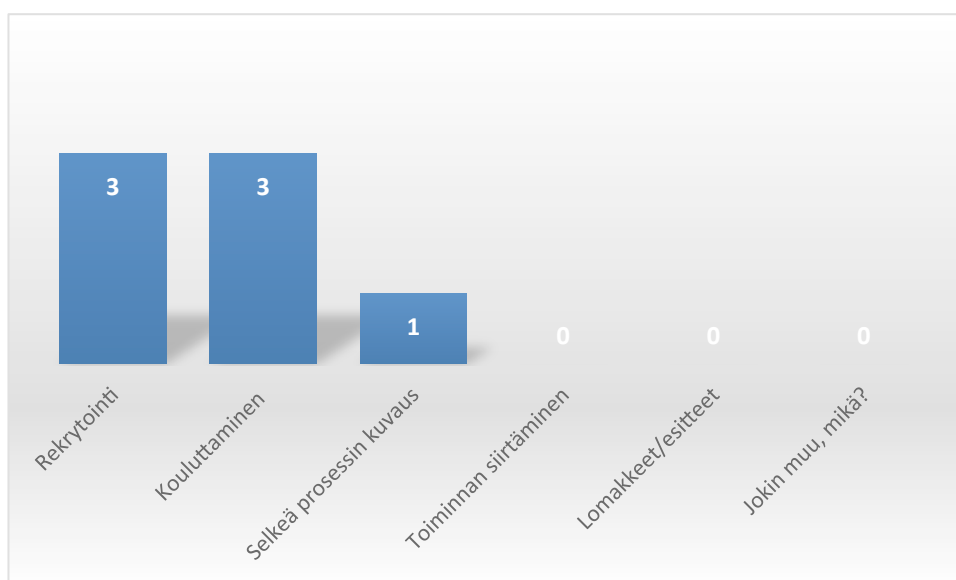
”Henkilökohtainen apu ja joissain tapauksissa myös tilapäishoidon tarvetta, vaikka em. Ovatkin luonteeltaan aivan erityyppisiä. Tukihenkilön per-

heenjäsenen kanssa viettämä aika suo joskus juuri sen tarvittavan hengähdystauon muulle perheelle”.

7.6 Kehittämistarpeet

Kysymykseen kuusi oli laadittu strukturoitu kysymys, jossa oli kuusi vastausvaihtoehtoa. Vastausvaihtoehdoista sai valita yhden tai useamman mielestään parhaiten kuvaavan, tai kirjoittaa jos jokin muu osa-alue tuli vastaajalla mieleen. Taulukossa 4 nähdään vastausvaihtoehdot ja vastaajien määrä eri kategorioissa.

Taulukko 4. Asioita joihin tukihenkilötoiminnan kehittämisessä tulisi panostaa

Kaksi vastaajista olivat valinneet kaksi osa-aluetta, joihin heidän mielestään tulisi erityisesti panostaa. Ne olivat rekrytointi sekä kouluttaminen. Kolmas vastaaja oli vastannut kehittämisalueiksi erityisesti rekrytoinnin, kouluttamisen sekä selkeän prosessin kuvauksen. Vastausvaihtoehtoina olivat myös toiminnan siirtäminen pois kaupungin palveluista järjestölle, lomakkeet/esitteet, tai jokin muu. Kyseisiä vaihtoehtoja ei kuitenkaan valinnut ketään.

7.7 Omat ideat toiminnan kehittämiseen

Kysymyksessä seitsemän lähdettiin kartoittamaan avoimen kysymyksen avulla sosiaaliohjaajien/sosiaalityöntekijöiden omia mielteitä, miten toimintaa kannattai-

si lähteä kehittämään. Kysymyksessä nousi esiin seitsemän ilmaisua. Ilmaisut on jaettu neljän teeman alle ja ne löytyvät alla olevassa taulukossa 5.

Taulukko 5. Sosiaaliohjaajien ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi.

Teemat	Ilmauksia
Selkeä prosessinkuvaus	1
Rekrytointi	2
Kouluttaminen	2
Toiminnan siirtäminen järjestölle	2

Kyseisessä osiossa nousi melkein samanlaiset asiat esille kuin kysymyksessä kuu- sikin. Rekrytointi ja kouluttaminen koettiin tärkeiksi kehittämisalueiksi.

”Tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneiden värväämiseen tulisi panostaa eri tavalla. Koulutus voisi olla linkkinä siihen”.

Selkeää prosessinkuvausta kaipasi yksi vastaaja. Vastaajista kaksi koki myös toi- minnan siirtämisen järjestöille toimivana asiana tukihenkilötoiminnan kehittämi- sen kannalta.

”Tukihenkilöiden etsimiseen ja ohjaukseen tulisi panostaa enemmän. Jär- jestöpuolen toimija tässä asiassa voisi olla parempi kuin kaupunki”.

7.8 Muuta

Lomakkeen lopuksi oli jätetty tilaa kirjoittaa muuta mainittavaa jos semmoista nousi kyselyä täytettäessä. Yksi vastaajista oli kommentoinut seuraavaa:

” Tukihenkilöt ovat tällä hetkellä hieman tuuliajolla ilman selkeää yhteys- henkilöä ja ohjausta tehtävässä”.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia e-lomakekyselyn avulla sosiaaliohjaajien/sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukihenkilötoiminnan kehittamisestä. Kyseillä haettiin tietoa tämän hetkisestä tukihenkilötoiminnan tilanteesta Vaasassa. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että tukihenkilötoiminta on huonosti organisoitua toimintaa tällä hetkellä Vaasan kaupungissa.

Vastaajien mukaan kehitysvammaisille lähdetään etsimään tukihenkilöä auttamaan sosiaalisten suhteiden luomisessa, avuksi arjen tilanteisiin sekä mahdollistamaan yhteiskunnallinen osallistuminen. Taylor (2004) toteaa nyky-yhteiskuntamme haasteeksi joidenkin ihmisryhmien ulkopuolelle jäämisen. Yksiyksy ihmisten eriarvoisuudelle ja ulkopuoliseksi jäämiselle on länsimainen tehokkuusajattelu. Taylor näkee kuitenkin sosiaaliset verkostot mahdollisuutena kaventaa näitä kuiluja ihmisten välillä. Suomen vammaispolitiikan suurena tavoitteena on rakentaa yhteiskuntaa, jossa vammaiset henkilöt voisivat olla aktiivisia toimijoita ja yhteiskunnan täysivaltaisia sekä aktiivisia jäseniä. Kyseinen tavoite pitää sisällään myös mahdollisuuden solmia ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. (Hintsala, Konola & Tiihonen 2011, 4–7.) Tukihenkilötoiminnan avulla näitä mahdollisuuksia on mahdollista saavuttaa.

Suomessa on useita järjestöjä, jotka vastaavat tukihenkilötoiminnan järjestämisestä. Yleisimmin sitä järjestää kuitenkin kunnan sosiaalitoimisto. Kunnan ollessa tukihenkilötoiminnan järjestäjä on tehtävään usein nimetty sosiaalityöntekijä, joka vastaa tukihenkilöiden rekrytoimisesta, tukemisesta ja tarvittavan koulutuksen järjestämisestä. Tehtävän kuvaan kuuluu myös löytää tuettavalle sopiva tukihenkilö. (Korhonen 2005, 17, 20.) Tutkimus osoitti, että tukihenkilötoiminnan pyörittäminen ei ole kenenkään työntekijän vastuulla tällä hetkellä Vaasassa. Tukihenkilöillä ei ole siis käytännössä ketään henkilöä, johon ottaa yhteyttä esimerkiksi ongelmatilanteissa. Tukihenkilöt eivät saa myöskään koulutusta tai tukea vapaaehtoisena toimimiseen. Työntekijät kokivat myös ettei heillä ole resursseja tukihenkilötoiminnan pyörittämiseen. Organisaatiomuutoksen jälkeen tukihenkilötoiminta on ikään kuin unohdettu tukimuoto.

Hyvinä asioina työntekijät kokivat sen, että toimintaa ylipäättään järjestetään ja että siitä maksetaan palkkiota. Vaasassa tukihenkilö saa tällä hetkellä palkkion tekemistään tunneista (max.10h/kk) sekä kulukorvausta kuitteja vastaan (max.20€/kk.). Se kannustaa tukihenkilöitä toimintaan mukaan. Hyvinä asioina koettiin myös se, että tukihenkilöt ovat pitkä aikaisia ja että tukihenkilön voi valita itse. Olennaista tukisuhteessa on mahdollisimman tasavertainen suhde, joka voi ajan kanssa kehittyä ystävyysuhteeksi. Täydellinen tukisuhde on rehellinen, luotamuksellinen ja vastavuoroinen suhde, jossa sekä tuettava että tukija saavat toisiltaan jotain. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2008.)

Vaasassa kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan järjestäminen on vielä kaupungin toimenkuvassa. Tällä hetkellä Vaasan kaupungilla ei ole resursseja rekrytoida uusia tukihenkilöitä, joten henkilöiden oma aktiivisuus sopivan tukihenkilön löytämiseen on suuressa roolissa. Työntekijät kertoivat, ettei tukihenkilöitä kouluteta tehtävään tällä hetkellä mitenkään, eikä rekrytointia ole. Suurin osa vastaajista 2/3 koki tukihenkilötoiminnan kuitenkin tarpeellisena tukimuotona. Toiminnan kehittämisessä panostus alueina nousivat esiin kouluttamiseen ja rekrytointiin panostaminen, selkeä prosessin kuvaus ja mahdollisesti toiminnan siirtäminen pois kaupungilta järjestöille. Tukihenkilötoiminnan suurin ongelma tällä hetkellä on se, että ketään ei ole vastuussa siitä. Työntekijät pyörittävät toimintaa vasemmalla kädellä tarpeen mukaan, mutta toimintaan panostamiseen ei jää muilta töiltä aikaa.

9 POHDINTA

Valitsin kyseisen aiheen opinnäytetyölleni, koska kokemuksien kautta olin huomannut, että kyseisessä palvelussa on parantamisen varaa ja halusin syventää omaa tietämystäni kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta. Työskentelen kehitysvammaisten asumisyksikössä Helsingissä ja yksikössämme käy useammalla asukkaalla tukihenkilö. Olen siis työni puolesta päässyt näkemään, miten suuri rooli tukihenkilöllä on kehitysvammaisen elämässä ja omalla panostuksellani tahdon edistää Vaasassa tämän toiminnan onnistumista. Tukihenkilöt tarjoavat sellaista huomiota, apua ja tukea, jota henkilökunta ei käytännössä pysty kehitysvammaiselle antamaan. Tämän lisäksi koin tukihenkilötoiminnan melko tuntemattomaksi ja unohdetuksi tukimuodoksi, jota tulisi mielestäni käyttää enemmän.

Haastetta opinnäytetyön tekemiseen löytyi. Virallisten asioiden hidas eteneminen oli eräs kärsivällisyyttä koetellut tekijä. Esimerkiksi tutkimussuunnitelman saamiseen kului jo pelkästään aikaa kolme kuukautta. Lisäksi Vaasan kaupungilla tapahtunut organisaatio muutos vuoden alussa ei tehnyt opinnäytetyön tekemisestä helppoa. Entistä vammaispalveluosastoa, jolle kyselyn tahdoin tehdä ei käytännössä ollut enää olemassa. Nykyään Vaasassa on vain palveluita lapsille/nuorille, aikuisille ja vanhuksille. Vammaispalvelun työntekijät ovat siis sijoiteltu eri paikkoihin. Myös avustajakeskus, jolle oppaan tein ei käytännössä enää ole. Onneksi suoritin ennen organisaatiomuutosta harjoitteluni vammaispalveluissa Vaasassa, joten tiesin kenellä on tietämystä kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan tein täyspäiväisenä töitä ja hoidin muita koulun kursseja, joten ajan ja jaksamisen löytäminen toi haastetta kirjoittamiselle. Yritin tehdä opinnäytetyön tutkimuksen osalta mahdollisimman helpoksi itselleni, koska välimatkaa oman nykyisen kotikaupunkini ja Vaasan välillä on reilusti. Kyselytutkimuksesta en tehnyt isoa, koska ensinnäkin kehitysvammaisten tukihenkilötoimintaa ei käsitellyt monikaan työntekijä ja koska tein oppaan kaiken lisäksi en tahtonut kuormittaa itseäni liikaan.

Tutkimuksen teoriaosuus oli helppo saada kasaan. Hyödynsin pitkälti tutkimussuunnitelmaani koottua teoriaa ja lisäilin siihen matkan varrella tarvittavia asioita.

Tutkimussuunnitelmani hyväksyttiin elokuussa 2016. Tutkimuksen lähetin syyskuun alussa viidelle sosiaaliohjaajalle/sosiaalityöntekijälle, jotka työskentelivät vammaispalveluosastolla ennen organisaatiomuutosta. Vastauksia sain 3. Otannan jäädessä näin pieneksi ei tutkimuksesta yleistyksiä voi tehdä, mutta se ei onneksi ollut pyrkimyskään, koska kyseessä oli kuitenkin laadullinen tutkimus. Opaslehtisen sain valmiiksi syyskuun aikana. Aineiston analysointi sujui suuremmista ongelmista. Keskityin analysoimaan aineiston tarkasti ja siinä tuli esille kaikki tutkimuksen kannalta oleellinen. Tutkimustulokset vahvistivat pitkälti omia ennakkokäsityksiäni tukihenkilötoiminnasta tällä hetkellä.

Jatkotutkimusehdotuksena voisi olla tukihenkilötoiminnan konkreettinen kehittäminen. Oma tutkimukseni osoittaa sen, että tukihenkilötoiminta ei tällä hetkellä toimi. Tämän pohjalta voisi siis kehitellä menetelmiä sen parantamiseen. Toiminnallinen opinnäytetyö esimerkiksi koulutustilaisuus tukihenkilöiksi haluaville voisi olla yksi mahdollisuus. Myöskin kartoitus eri järjestöistä Vaasassa, jotka voisivat ottaa tukihenkilötoiminnan järjestääkseen. Kaupungilla kun ei tällä hetkellä resursseja juurikaan siihen ole.

LÄHTEET

AAIDD.2013. Definition of intellectual. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Washington. Viitattu 22.2.2016.
<http://aaidd.org/intellectual-disability/definition>

Arresto, Henna – Hagman, Anu. n.d. Kurkistuksia. ARVO - Kohti arvokasta erilaaisuutta projekti. Pohjois - Karjalan Kehitysvammaisten Tukipiiri ry. Verkkodokumentti. Viitattu 10.2.2016.
http://heidi.pkky.fi/~amojav/ARVO_lehti/arvo_lehti_valmis.pdf

Barnett, B. & Parker, G. 1995. A test of the social support hypothesis. In Social Support and Psychiatric Disorder. Research Findings and Guidelines for Clinical Practice. (Ed.)T.S. Brugha. Great Britain; University of Cambridge.

Euroopan komissio 2010. Euroopan vammaispoliittinen strategia 2010 – 2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan. Viitattu 15.9.2016.
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:FI:PDF>

Eskola, J & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto.

Eskola, J & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Heikkilä, H. 2015. Sosiaalisen elämän ulottuvuudet. Sosiaaliset suhteet ja – verkostot kehitysvammaisen elämässä. Pro gradu–tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopisto. Viitattu 16.4.2016. http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Hanna_Heikkilan_pro_gradu_-tutkielma.pdf

Hintsala, S. Konola, K. & Tiihonen P. 2011. Yksi naapureista. Esimerkkejä kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisestä asumisesta. Helsinki. Kehitysvammaliitto.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja Kirjoita. 13. painos. Keuruu. Otava.

ICD-10.2015. World Health Organization. International statistical Classification of diseases and Related Health problems 10th Revision. Chapter V: Mental and behavioral disorders: Mental retardation. Viitattu 22.2.2016.
<http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2015/en>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä.

Kaski, M. 2016. Kehitysvammaisuuden kuva. SULAT Luentolyhennelmä. FINNANEST Vol.35 Nro 2 2002. Viitattu 29.2.2016.
http://www.finnanest.fi/files/sulat_kaski.pdf

- Kaski, M. & Manninen, A. Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki. WSOY.
- Kaski, M. Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki. Sano-
ma Pro.
- Kehitysvammaisten tukiliitto. 2016. Kaveruuden periaatteet. Viitattu 16.2.2016.
<http://www.kvtl.fi/fi/best-buddies/kaveritoiminta/kaveruuden-periaatteet/>
- Kehitysvammaisten tukiliitto. 2010. Tukiviesti 6/2010, 36-37. Kaveri-projekti kiit-
tää ja kumartaa. Viitattu 15.2.2016.
https://issuu.com/tukiviesti/docs/tukiviesti_6.2010/36
- Kehitysvammaliitto. 2015. Kehitysvammaisuus. Tietoa liitosta. Viitattu
29.2.2016. [http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-
liitosta/kehitysvammaisuus/](http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/kehitysvammaisuus/)
- Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä. Gummerus.
- L23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Säädös säädöstieto-
pankki Finlexin sivuilla. Viitattu 29.2.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- L3.4.1987/880. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tuki-
toimista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.3.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistyö -kasvava voimavara näkökulmia ammatti-
työhön. Helsinki. Kansalaisareena.
- L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Vii-
tattu 26.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- L731/1999. Suomen perustuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Vii-
tattu 26.10.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Mahlamäki, P. 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja
sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Suomen YK-liitto. Viitattu 29.9.2016.
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Matikka, L. 1999. Pyörätuolitango. Näkökulmia vammaisuuteen. Toim. Nouko-
Juvonen, S. Edita Helsinki
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä. Gumme-
rus Kirjapaino Oy.
- Niemelä, M. 2007. Haasteellinen kehitysvamma-ala. Kehitysvamma-ala tienhaa-
rassa. Näkökulmia ammatilliseen osaamiseen. KAMU-projektin artikkelikokoel-
ma. Helsinki. Helsingin diakoniaopisto.

Papunet. 2016. Vammaispolitiikka. Viitattu 7.9.2016.
<http://papunet.net/tietoa/vammaispolitiikka>

Peltoniemi, M. 2016. Sosiaaliohjaaja. Vaasan kaupunki. Vaasa. Haastattelu.

Pöyhönen, E. 2015. VAMPO ja YK:n vammaisten oikeuksia koskeva sopimus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 29.9.2016.
https://www.thl.fi/documents/470564/817072/Poyhnen_Vampo-esitys.pdf/78d5200e-245a-41f4-a6df-38ac60d609b1

Rinne Koti- Säätiö. 2016. Kvtietopankki. Kehitysvammaisuus. Viitattu 12.10.2016.
<http://www.kvtietopankki.fi/kehitysvammaisuus>

Seppälä, H. & Leskelä- Ranta, A.E. 2007. Mitä kehitysvammaisuus on? Toimintakyvyn näkökulmasta. Viitattu 16.3.2016. <http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Seppälä, H & Rajaniemi M. 2013. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen näkökulma. Viitattu 17.3.2016. <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>

Seppälä, H. 2013. Kehitysvammainen ihminen mielenterveyspotilaana. Kehitysvammaliitto. Viitattu 15.3.2016.
http://www.savas.fi/userfiles/file/tepa/TEPA_Kv_mtptil_07052013.pdf

STM. 2006. Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:18. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 16.9.2016. [http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec\(2006\)5%20Finland.pdf](http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec(2006)5%20Finland.pdf)

STM. 2016. Sotepalvelut. Lainsäädäntö. Viitattu 25.10.2016.
<http://stm.fi/sotepalvelut/lainsaadanto>

Taylor, M. 2004. Social Networks and Social Exclusion. Community Issues and Social Networks. Toim. Graham, David & Phillipson. Exclusion. Aldershot: Ashgate.

Teittinen, A. 2010. Pois laitoksista!: Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki. Hakapaino.

THL. 2015. Vammaispalveluiden käsikirja. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. Viitattu 16.3.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>

Tilastokeskus 2015. Tilastollinen tiedonkeruu. Haastattelutavat. Viitattu 25.11.2015. <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/01/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino.

Vaasan kaupunki 2016. Sinustako tukihenkilö esite.

Vernerit.net. 2013. Lähtökohtia EU:n vammaispolitiikalle. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 9.9.2016. <http://verneri.net/yleis/arki/keskeista-lainsaadantoa/eu-ja-yk/lahtokohtia.html>

Vernerit. 2014. Mitä kehitysvammaisuus on? Toimintakyvyn näkökulmasta. Viitattu 16.3.2016. <http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Vernerit. 2015. Mitä kehitysvammaisuus on? Lääketieteellinen näkökulma. Viitattu 29.2.2016. <http://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Tammi. Helsinki.

Minna Ponsiluoma
Vaasan ammattikorkeakoulu

Arvoisat sosiaalihuollon ammattilaiset

30.8.2016

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Vaasan ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä (15 op), jonka aiheeksi olen valinnut kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan kehittämisen Vaasassa.

Tarkoitukseni on tutkia teidän sosiaalityöntekijöiden/ sosiaaliohjaajien näkemystä kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnan toimivuudesta ja sen kehittämismahdollisuuksista. Kyselytutkimuksen lisäksi aion tehdä Vaasan kaupungille oppaan tukihenkilötoiminnasta.

Opinnäytetyön aineiston keräämisen suoritan kyselylomakkeella, joka on sähköisenä versiona. Lomake pitää sisällään sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä.

Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti, eikä vastaajien henkilöllisyys tule ilmi missään vaiheessa. Lomakkeet jäävät opinnäytetyön tekijän käyttöön ja ne tuhoataan asianmukaisesti aineiston analysoinnin jälkeen. Valmis työ tulee luettavaksi www.theseus.fi sivulle.

Kysely vie vain muutaman minuutin teiltä, mutta mahdollistaa opinnäytetyön tekijän etenemisen kohti tutkintotodistusta. Vastauksia toivon saavani viimeistään 8.9. 2016.

Yhteistyöterveisin:

Minna Ponsiluoma

KYSELYTUTKIMUS VAMMAISTYÖTÄ TEKEVILLE SOSIAALIHUOLLON AMMATTILAISILLE TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Vastaa alla oleviin kysymyksiin rehellisesti oman tiedon ja kokemusten mukaan.

1. Minkälaisiin tarpeisiin kehitysvammaiselle lähdetään hakemaan tukihenkilöä?

2. Miten mielestäsi tukihenkilötoiminta toimii tällä hetkellä Vaasassa?

☐ Erittäin hyvin	☐ Huonosti
☐ Hyvin	☐ Erittäin huonosti
☐ Melko hyvin	

3. Mainitse kolme mielestäsi hyvin toimivaa asiaa tämänhetkisestä tukihenkilötoiminnasta ja kolme huonosti toimivaa asiaa.

4. Koetteko tukihenkilötoiminnan tarpeelliseksi palvelumuodoksi?

Erittäin tarpeelliseksi	Tarpeelliseksi	Melko tarpeettomaksi	En koe sitä ollenkaan tarpeelliseksi
☐	☐	☐	☐

5. Vähentääkö tukihenkilötoiminnan tarjoaminen mielestäsi vammaisten kohdalla, jonkin muun palvelun tarvetta?

--Valitse tästä--

Jos vastasit kyllä kysymykseen viisi, voit antaa esimerkin palvelusta, muuten voit siirtyä kysymykseen kuusi.

6. Mihin tukihenkilötoiminnan osion kehittämiseen pitäisi erityisesti panostaa? (valitse yksi tai useampi)

☐ Rekrytointi	☐ Toiminnan siirtäminen pois kaupungin palveluista järjestölle
☐ Kouluttaminen	☐ Lomakkeet/esitteet
☐ Selkeä prosessinkuvaus	☐ Jokin muu, mikä?

7. Miten itse lähtisit kehittämään tukihenkilötoimintaa?

Muuta mainittavaa?

Tietojen lähetyk

Tallenna

Kiitos vastauksistanne!

YHDESSÄ VOIMME TEHDÄ SEN, MIHIN ITSE EN KYKENE

OPAS KEHITYSVAMMAISTEN TUKIHENKILÖTOIMINTAAN VAASASSA

MINUSTAKO TUKIHENKILÖ

- Kiinnostaisiko sinua tehdä vapaaehtoistyötä vammaisten parissa?
- Tahtoisitko toimia tukihenkilönä/ystävänä?
- Antaa aikaa sekä tukea erilaisissa elämäntilanteissa oleville?

Tukihenkilötoiminta on juuri sinua varten!

Tukihenkilönä voit tarjota osallistumisen ja osallisuuden kokemuksia kehitysvammaiselle henkilölle. Voit mahdollistaa harrastamisen ja vapaa-ajan vieton kehitysvammaisen haluamalla tavalla. Lisäksi omalla toiminnallasi pystyt parhaimmillaan vähentämään yksinäisyyttä sekä lieventämään osallistumista vaikeuttavia haasteita.

Tukihenkilö mahdollistaa kehitysvammaisen osallistumisen asioihin, joihin hän ei itsenäisesti pystyisi. Toiminta antaa kehitysvammaiselle mahdollisuuden omiin valintoihin.

Asuivat kehitysvammaiset sitten asumisyksikössä tai vanhempien luona tulee heillä olla mahdollisuus toimintaan kodinulkopuolella muidenkin kuin omien perheenjäsenten kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

- Alkusanat
- Tietoa kehitysvammaisuudesta
- Erityispiirteitä kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnasta
- Kehitysvammaisten toimintakyvyn rajoitteet
- Tukihenkilötoimintaa ohjaavat arvot
- Tukihenkilötoiminta Vaasassa käytännössä
- Mitä tukihenkilö saa toiminnasta
- Miten tukihenkilötoiminta ja henkilökohtainen apu eroavat?
- Tukihenkilötoiminta prosessikaaviona
- Miten hakea tukihenkilöä?
- Lähteet
- Lomakkeet

ALKUSANAT

Tämän oppaan sisällön on kirjoittanut ja suunnitellut sosiaalialan viimeisen vuoden opiskelija yhteistyössä Vaasan kaupungin kanssa. Opas on tehty vuonna 2016 ja se sisältää yleistä teoriaa kehitysvammaisuudesta ja tukihenkilötoiminnasta, kuin myös yleisiä käytäntöjä Vaasassa tukihenkilötoimintaa koskien.

Oppaan tarkoituksena on olla apuna sosiaaliohjaajille/ sosiaalityöntekijöille uusien tukihenkilöiden perehdyttämisessä. Oppaan avulla tukihenkilö voi saada kaiken oleellisen tiedon tukihenkilötoiminnasta. Oppaasta löytyy myös vinkkejä, miten tukihenkilöprosessi etenee. Lopussa on liitteenä lomakkeet, joita voi hyödyntää tukihenkilötoiminnassa.

Tukihenkilötoimintaan ryhtyminen ja sen saaminen vaativat paljon henkilöiden omaa aktiivisuutta. Tämän oppaan avulla toivon, että toimintaan ryhtyminen helpottuu ja sosiaaliohjaajien/sosiaalityöntekijöiden työkuorma tukihenkilötoiminnan perehdyttämisessä helpottuu.

Kehitysvammaisuus

Suomessa kehitysvammaisella tarkoitetaan kehitysvammalain L23.6.1977/519 mukaan henkilöä, jonka kehitys tai henkinen toimintakyky on estynyt tai jollain tavalla häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä sairastetun sairauden, vian tai vamman vuoksi.

Kehitysvammaisuus on pysyvä tila, joka vaikeuttaa ymmärtämään ja oppimaan uusia asioita (Kehitysvammaliitto 2015). Jokaisella meistä on erilaisia kykyjä ja vahvuuksia, niin myös kehitysvammaisilla. Jokainen meistä myös tarvitsee tukea niiden löytämiseen.

Kehitysvamman aiheuttamia rajoituksia voidaan poistaa sekä vahvuuksia tukea esimerkiksi elinympäristön avulla. Elinympäristöä mukauttamalla kehitysvammaiselle sopivammaksi voidaan mahdollistaa itsenäisempi toiminta sekä tukea oma-aloitteisuutta. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 173.)

Erytispiirteitä kehitysvammaisen tukihenkilötoiminnassa

Tukihenkilötoiminta on laajasti käytetty vapaaehtoistoiminnan muoto, jossa tukihenkilöt eivät kuulu vammaisen luonnolliseen lähipiiriin, mutta eivät ole myöskään ammattiauttajia. (Korhonen 2005, 8.) Kehitysvammaisten tukihenkilötoiminnalla vaikutetaan hankalassa tilanteessa olevan kehitysvammaisen elämäntilanteen korjaamiseen tai parantamiseen. Toiminnan tavoitteena on edistää tuettavan hyvinvointia ja auttaa häntä vahvistamaan sekä rakentamaan sosiaalista verkostoa yhdessä tukihenkilön kanssa. (Lehtinen 1997, 50-51).

Parhaimmillaan tukihenkilötoiminta on tasavertaista kaveritoimintaan. Tukisuhte ei perustu hoitoon tai asiantuntemukseen, vaan rehelliseen, luottamukselliseen ja vastavuoroiseen suhteeseen, jossa niin tuettava kuin tukihenkilö saavat toisiltaan jotain. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2015.) Kaiken kaikkiaan toiminnalla pyritään parantamaan tuetun elämänlaatua, osallisuutta ja omatoimisuutta. Tukihenkilö toimii niin henkisenä kuin fyysisenä tukena tuettavalle, hän on ohjaamassa tuettavaa toiminnan aikana ja huolehtii osaltaan tuettavan turvallisuudesta.

Kehitysvammaisen toimintakyvyn rajoitteet

Vaikeudet, joita kehitysvammainen arjessaan kohtaa, johtuvat useimmiten siitä, että hänen toimintakykynsä ja eri tilanteissa nousevat vaatimukset ovat keskenään ristiriidassa.

Kehitysvammainen tarvitsee ohjausta, auttamista tai hoitoa, kun hänen toimintakykynsä ei riitä tilanteista suoriutumiseen (Verner 2014).

Vammaisen henkilön hyvät psyykkiset voimavarat ja lähiverkoston voimaantumista tukeva asenne vahvistaa toimintakykyä, vaikka toimintakyvyn fyysiset rajoitukset olisivatkin huomattavia. Alistava ja holhoava kohtelu ja itsemääräämisen rajoittaminen puolestaan voivat latistaa pystyvänkin henkilön toimintakyvyn. (THL 2015).

Vammaiset henkilöt ovat hyvin riippuvaisia muista ihmisistä. Ihmisten ennakkoluuloiset asenteet ja yhteiskunnan esteet tuottavat osakseen vammaisuutta. (Teittinen 2010, 49.) Seppälän & Rajaniemen (2013) mukaan yhteiskuntamme on rakennettu normaaliuden ehdoilla.

Normaaliudesta poikkeavat synnyttävät ennakkoluuloja, syrjäytyneisyyttä, köyhyyttä ja rakenteellisia esteitä, joiden vuoksi vammainen tarvitsee muita ihmisiä avukseen. (Teittinen 2010, 49).

Sosiaalisten verkostojen vähyys on mielenterveyttä uhkaava tekijä.

Kehitysvammaisilla psyykkisen sairastumisen riski on suurempi kuin valtaväestöllä, mutta sosiaaliset verkostot voivat suojata mielenterveyttä. (Seppälä 2013).

Sosiaalisten suhteiden ja verkostojen merkitystä ei voi vähätellä. Barnettin ja Parkerin (1995, 213-214) mukaan sosiaaliset verkostot koostuvat kolmesta tasosta: läheisistä sekä intiimisuhteista, ystävistä sekä kavereista ja etäisemmistä sekä satunnaisemmista tuttavuuksista. Täysipainoisen elämän saavuttamiseksi tarvitsemme jokaista sosiaalisen verkoston tasoa. Mikäli joltain kyseisistä tasoista puuttuu ihmissuhteita, voi vammainen kokea itsensä ulkopuoliseksi.

Tukihenkilön tehtäväkuva

Tukihenkilön tehtävänä on tukea kehitysvammaista henkilöä osallistumaan muun muassa harrastuksiin ja vapaa-ajanviettoon. Tukihenkilö voi avustaa esimerkiksi ostoksilla käymisessä, asioinnissa ja harrastuksissa.

Tukihenkilöstä on apua kehitysvammaiselle erilaisissa elämäntilanteissa.

Tukihenkilö voi:

- o auttaa itsenäistyvää nuorta irtautumaan lapsuudenkodistaan.
- o Tukea asumisyksikössä tai itsenäisesti asuvaa henkilöä
- o Tukea yhteiskuntaan osallistumisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Mitä tukihenkilö saa toiminnasta?

Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoista ja parhaimmillaan tukihenkilö saa toiminnasta iloa ja jaksamista. Halutessaan tukihenkilö voi saada toiminnastaan palkkiota sekä kulukorvauksia.

Palkkion suuruus on tällä hetkellä Vaasassa 10,75€ tunnilta, minkä lisäksi voi kaupungilta hakea kuitteja vastaan kulukorvauksia 20€ edestä per kuukausi esimerkiksi pääsylipuista jne.

Palkkio maksetaan tukihenkilön toimittaman kuukausittaisen tunti-ilmoituksen mukaan. Tukihenkilötunteja, joista palkkio maksetaan, on asiakkaalla käytössä yhteensä 10 kuukaudessa. (Vaasan Kaupunki 2016).

Tunteja käytetään yhteisen sopimuksen mukaan. Tukihenkilö voi halutessaan tehdä enemmän kuin 10 tuntia, mutta niistä ei makseta korvausta. Jos kehitysvammaisella ei ole tarvetta 10 tunnille on myös mahdollista tehdä vähemmän tunteja. Tuntipalkkio on aina 10,75€. Tukihenkilötoiminnasta ei makseta iltä-, viikonloppu- tai yökorvauksia.

Tukihenkilönä toimimisen edellytykset

Tukihenkilönä voi toimia kaikki yli 16-vuotiaat henkilöt, joilla on halua, aikaa sekä voimavaroja kehitysvammaisen arjen tukemiseen.

Henkilöllä ei tarvitse olla koulutusta tai aikaisempaa kokemusta kehitysvammaisten kanssa toimimisesta. Riittää kun olet vastuuntuntoinen, ennakkoluuloton ja luotettava henkilö.

Tukihenkilötoimintaa ohjaavat arvot

Tukihenkilötoiminnassa on useita toimintaa ohjaavia tunnuspiirteitä ja periaatteita.

Vapaaehtoisuuden lisäksi tukihenkilötoiminta on tasa-arvoista, luotettavaa sekä vastavuoroista.

Tukihenkilötoiminta perustuu ystävyyteen, eikä ammattilaisen ja asiakkaan väliseen suhteeseen.

Toimintaan sitoudutaan ja vaitiolovelvollisuutta kunnioitetaan.

Tukihenkilötoiminta käytännössä

Tukihenkilötoiminta lähtee aina liikkeelle kehitysvammaisen halusta tehdä jotain. Tukihenkilön tehtävänä on mahdollistaa tuettavan henkilön toiminnan onnistuminen.

Kehitysvammaisella voi olla kontakteja oman perheen ja asumisympäristön ulkopuolella, joita tukihenkilö voi vahvistaa ja tukea. Tuettava ja tukihenkilö voivat tavata yhdessä sopimassaan paikassa, oli se sitten tuettavan kotiympäristössä tai jossakin muualla. On kuitenkin tärkeää, että molemmat osapuolet ovat tietoisia tapaamispaikasta ja -ajasta. Jos kehitysvammainen asuu itsenäisesti on hän itse vastuussa itsestään. Jos kehitysvammainen puolestaan asuu vanhempiensa kanssa tai asuntolassa, on tärkeää informoida myös kehitysvammaisesta huolehtivia tahoja tulevasta toiminnasta. Yhteistyö tuettavan lähipiirin/asuntolan kanssa on aina tärkeää.

Tukihenkilö ja tuettavat suunnittelevat yhdessä tekemisensä ja miten siirtymätilanteet suoritetaan. Siirtymät kannattaa miettiä kehitysvammaisen voimavarojen mukaan. Jos kehitysvammaisella ei ole liikkumisessa suurempia vaikeuksia kannattaa julkisia kulkuneuvoja suosia. Jos suunniteltu tekeminen tapahtuu lähiympäristössä on käveleminen myös loistava vaihtoehto. Jos tuettava henkilö on kuitenkin vaikeasti vammainen ja hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa jonkin vamman tai sairauden vuoksi, eikä hän voi käyttää julkisia joukkoliikenteen välineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia, on hän oikeutettu kuljetuspalveluihin. Kehitysvammaisella on tällöin käytössä 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa asiointi ja vapaa-ajan matkoihin.

(THL, 2015.) Tuettava vastaa itse esimerkiksi taksin tilaamisesta aiheutuneista kustannuksista. Sinun ei tarvitse käyttää omaa henkilökohtaista puhelinta taksin tilaamiseen. Oma henkilökohtainen auto ei myöskään suositella käyttämään siirtymätilanteissa.

Vaasassa tukihenkilö pääsee useisiin tapahtumiin ilmaiseksi näyttämällä kehitysvammaisen ystäväpassia. Kyseessä on Seinäjoen kehitysvammaisten tuki ry:n kehittämä ystäväkortti, jonka tarkoituksena on edistää esteetöntä osallistumista kulttuuri- ja taidepalveluihin. Tehtävä toiminta on hyvä suunnitella aina niin, että se sopii niin tuettavan kuin myös tukihenkilön budjettiin. Jos vieraillette paikoissa, joissa peritään myös tukihenkilöltä maksu, voi korvausta hakea kahdenkymmenen euron edestä kaupungilta per kuukausi.

Jos tuettavalla on sairauksia, jotka vaativat äkillistä lääkitystä, on henkilökunnan tehtävänä perehdyttää tukihenkilö lääkityksen antamiseen. Tällaisia sairauksia ovat esimerkiksi epilepsia tai diabetes. Lääkkeet ovat aina hyvä olla mukana tutusta ympäristöstä lähdettäessä. Jos et kuitenkaan tahdo ottaa vastuuta kohtauksien lääkitsemisestä ei sinulla ole mitään pakottavaa tarvetta tehdä sitä. Kehitysvammaisen saadessa esimerkiksi epilepsiakohtauksen voit tarvittaessa soittaa ambulanssin lääkitsemään. On kuitenkin hyvä saada henkilökunnalta perehdytys siihen, miten kohtaus etenee, jolloin osaat toimia tilanteen vaativalla tavalla.

On myös hyvä selvittää mahdolliset allergiat ja kehitysvammaisen tavat toimia tietyissä asioissa. Tällöin vältetään turhilta ongelmilta. Päävastuu kehitysvammaisesta on käytännössä aina henkilökunnalla tai kehitysvammaisen asuessa kotona, vanhemmilla. Jos kehitysvammainen asuu itsenäisesti on hän itse vastuussa itsestään. Sinulla on kuitenkin aina vastuu parhaan mukaan turvata kehitysvammaista toimintanne aikana. Ongelmatilanteissa ota aina yhteys kehitysvammaisesta vastuussa olevaan.

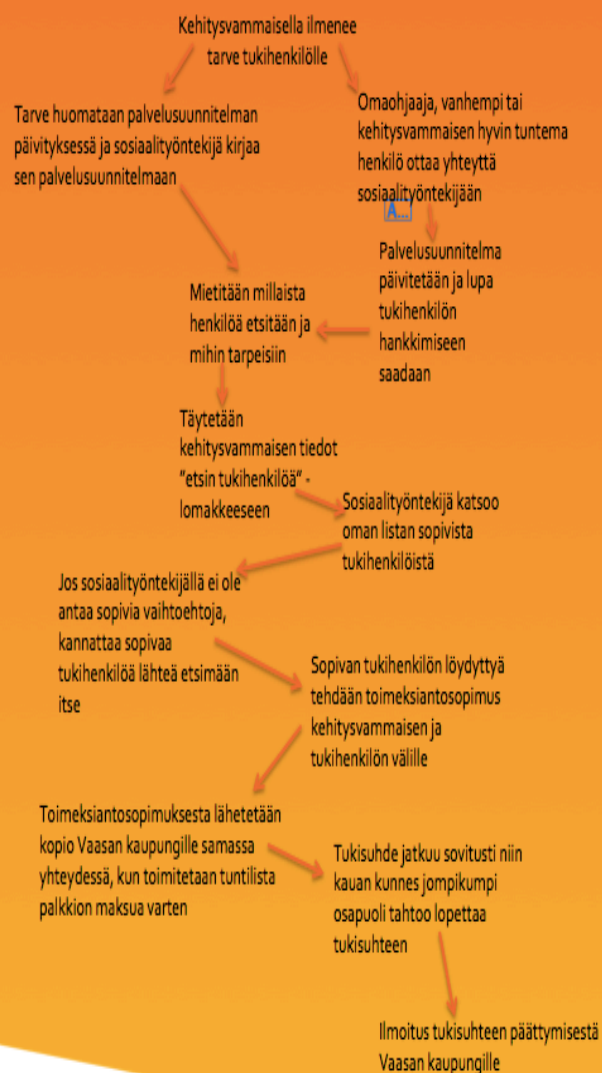

Miten tukihenkilötoiminta ja henkilökohtainen apu eroavat toisistaan?

Tukihenkilötoiminta	Henkilökohtainen apu
Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.	Toiminta perustuu sovitettuun työsuhteeseen.
Tukihenkilö ei ole työsuhteessa, eikä saa toiminnastaan palkkaa.	Avustaja saa toiminnastaan palkkaa.
Tukihenkilötoiminta on vapaata toimintaa, joka voi perustua pelkkään seurapitoon.	Avustaja ei ole seurapitäjä. Hän on apuna kehitysvammaiselle normaalin elämän mahdollistajana.
Toiminnan voi lopettaa silloin kuin siltä tuntuu.	Jos avustajalla on toistaiseksi voimassa oleva sopimus, päättyy sopimus irtisanomisajan jälkeen.
Tukihenkilö on ystävä.	Avustaja on työntekijä.
Tukihenkilö voi hakea palkkiota tehdyistä työtunneista sekä kulukorvausta kuitteja vastaan 20€ kuukaudessa. Tuntipalkka on aina 10,75€. Vuorokaudenaika tai päivä ei tätä muuta.	Avustaja saa palkkaa tehdyistä työtunneista. Tunteja tehdään työsopimuksen mukaan ja palkka maksetaan tuntilistaan merkittyjen tuntien mukaan. Avustaja saa ilta-, yö-, lauantai- ja sunnuntaikorvauksia.
Kehitysvammaiset, joiden itseilmaisu on rajoittunutta, saavat mahdollisuuden yhteiskunnalliseen osallistumiseen.	Henkilökohtaisessa avussa kehitysvammaisella täytyy olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.

Tukihenkilötoiminta prosessikaaviona

Miten hakea tukihenkilöä?

Tukihenkilön hankkiminen lähtee käyntiin kehitysvammaisen tarpeesta saada tukihenkilö/ystävä. Yleensä tarpeeseen kiinnitetään huomiota palvelusuunnitelman päivityksen yhteydessä, mikä tehdään vähintään kolmen vuoden välein. Vanhempi/ohjaaja tai jokin muu kehitysvammaisen hyvin tunteva henkilö voi esittää tarpeen ystävän hankkimiselle. Tukihenkilö on hyvä vaihtoehto vammaiselle, joka ei täytä lakia vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittelemiä ehtoja henkilökohtaisen avustajan saamiseen. Tukihenkilötoiminnasta tehdään aina vammaispalvelulain mukainen virallinen päätös.

Tukihenkilön etsiminen lähtee käyntiin kartoittamalla kehitysvammaisen tarpeet. Kehitysvammainen tekee omien voimavarojensa mukaan aina itse päätöksen siitä millaisen tukihenkilön hän haluaa ja mihin tarpeisiin. Tukihenkilöksi ei ensisijaisesti suositella kehitysvammaiselle sukua olevaa henkilöä, koska tällöin suhde ei perustu niinkään kaveruuteen vaan sukulaisuhteeseen. Jos lähisukulainen on kuitenkin tuettavan kannalta paras vaihtoehto voi tukisuhteeseen ryhtyä. Vaasan kaupungilla on rekisteri muutamista henkilöistä, jotka ovat ilmoittautuneet halukkaiksi ryhtyä tukihenkilöiksi. Sopivan henkilön löytäminen kaupungin kautta on kuitenkin vaikeaa, joten suosittelemme sinua olemaan aktiivinen ja hakemaan tukihenkilöä itse.

Sopivan tukihenkilön löydyttyä on hyvä sopia tapaaminen, jossa kaikki osapuolet tapaavat ja sopivat yhteisistä säännöistä. Kehitysvammaisen ja tukihenkilön välille tulee tehdä toimeksiantosopimus, jonka molemmat osapuolet hyväksyvät ja allekirjoittavat.

Toimeksiantosopimus sijaitsee tämän oppaan lopussa. Siinä sovitaan yleisesti millaisiin tarpeisiin tukihenkilöä tarvitaan ja miten usein.

Toimeksiantosopimuksesta löytyvät myös kaikkien osapuolten yhteistiedot. Toimeksiantosopimus tulee toimittaa Vaasan kaupungille viimeistään ensimmäisen tunttilistan yhteydessä.

Tukisuhde on voimassa niin kauan kuin kaikki osapuolet haluavat. Kehitysvammainen voi purkaa toimeksiantosopimuksen jos ei enää koe tarvitsevansa ystävää, tai jos toiminta ei tunnu enää mieltuisalta. Samoin myös tukihenkilö voi purkaa toimeksiantosopimuksen, jos hän ei enää tahdo tai kykene toimimaan tukihenkilönä.

Toimeksiantosopimuksen purku on voimassa heti, kun on ilmaistu tahto sen purkamisesta. Sopimuksen purkamisesta on kehitysvammaisen tai hänen huoltajan/ohjaajan ilmoitettava Vaasan kaupungille.

LÄHTEET

Barnett, B. & Parker, G. 1995. A test of the social support hypothesis. In Social Support and Psychiatric Disorder. Research Findings and Guidelines for Clinical Practice. (Ed.) T.S. Brugha. Great Britain: University of Cambridge.

Kaski, M. Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki. Sanoma Pro.

Kehitysvammaisten tukiliitto. 2016. Kaveruuden periaatteet. Viitattu 16.2.2016.

<http://www.kvti.fi/fi/best-buddies/kaveritoiminta/kaveruuden-periaatteet/>

Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä. Gummerus.

L23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 29.2.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Lehtinen, S.-T. 1997. Vapaaehtoistyö -kasvava voimavara näkökulmia ammatti-työhön. Helsinki. Kansalaisareena.

Seppälä, H. 2013. Kehitysvammainen ihminen mielenterveyspotilaana. Kehitysvammaliitto.

Viitattu 15.3.2016. http://www.savas.fi/userfiles/file/tepa/TEPA_Kv_mtpotil_07052013.pdf

Seppälä, H & Rajaniemi M. 2013. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen näkökulma. Viitattu

17.3.2016. <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>

Teittinen, A. 2010. Pois laitoksista!: Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki. Hakapaino.

THL. 2015. Vammaispalveluiden käsikirja. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi.

Viitattu 16.3.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>

THL. 2015. Vammaispalveluiden käsikirja. Kuljetuspalvelut ja saattajapalvelut. Viitattu 12.8.

2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tsenaisen-elaman-tuki/liikkuminen/kuljetuspalvelu-ja-saattajapalvelu>

TUKIHENKILÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Tukea tarvitseva henkilö (tuettava)

Nimi	Osoite/puhelin	Asun vanhempien kanssa: Itsenäisesti: Asumisyksikössä:
------	----------------	---

Tuettavan yhteyshenkilö, huoltaja tai edunvalvoja

Nimi	Osoite/puhelin	Sähköposti
------	----------------	------------

Tukihenkilö

Nimi	Henkilötunnus
Osoite	Puhelinnumero
	Sähköposti

Sopimuksen kesto aika

Tukihenkilöpalkkio: Enintään 10h/kk. Tuntipalkka 10,65€/h (maksetaan tehtyjen tuntien perusteella)

Kulukorvaus: Enintään 20€/kk (kuitit tulee aina olla tuntilistan mukana)

Pankkitili: _____

Tukihenkilötoiminnan tavoitteet

1.

2.

3.

4.

Tapaamissuunnitelmat

(Missä tavataan, minä päivinä, tuntimäärä/kk, tapaamisen kesto ja mitä yhdessä tehdään)

Yhdessä sovitut säännöt

Tukihenkilön oikeudet

- ✓ Tukihenkilö on oikeutettu saamaan toiminnasta Vaasan sosiaali- ja terveyslautakunnassa määritellyn tukihenkilöpalkkion hyväksytyjä tunti- ja vuorokautiskorvauksia vastaan (2016 palkkio 10,65 €/h) + max. 20 €/kk kulukorvauksen kuitteja vastaan. Kulukorvaus hyväksytään esim. Pääsylipuista, kahvilakäynnistä tms.
- ✓ Tukihenkilö toimii toimeksiantosopimuksella, eikä ole työsuhhteessa Vaasan kaupunkiin
- ✓ Tukihenkilöllä on oikeus saada tarvitsemaansa asiantuntija-apua ja neuvoja tukihenkilönä toimimista varten Vaasan kaupungilta
- ✓ Tukihenkilöllä on oikeus lopettaa tukisuhte välittömästi, jos ei enää tahdo toimia tukihenkilönä

Tukihenkilö sitoutuu

- ✓ Toimimaan tässä sopimuksessa määriteltujen tapaamisten ja tavoitteiden mukaisesti
- ✓ Noudattamaan vaitiolovelvollisuutta tuettavan ja tämän perheen asioissa
- ✓ Olemaan yhteydessä Vaasan kaupunkiin sovitusti ja toimittamaa tunti- ja vuorokautiskorvauksia tukihenkilötoiminnasta

Tuettava ja huoltaja/muu yhteishenkilö sitoutuvat

- ✓ Ilmoittamaan tukisuhteen muutoksista Vaasan kaupungille
- ✓ Sovittuihin tapaamisiin tukihenkilön kanssa
- ✓ Yhdessä sovittuun toimintaan
- ✓ Antamaan perehdytyksen tuettavan erityispiirteistä/tavoista sekä tarvittaessa otettavasta lääkityksestä

Sosiaalityöntekijä/ sosiaaliohjaaja

- ✓ Hyväksyy tämän sopimuksen ja sen perusteella maksettavat palkkiot Vaasan kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan hyväksymien kriteerien ja käytännön mukaisesti
- ✓ Seuraa toimeksiantannon toteutumista
- ✓ Huolehtii palkkion maksamisesta tukihenkilölle

Allekirjoitukset

Vaasassa _____, 2016

Tukea tarvitseva tai hänen
edunvalvojansa

Tukihenkilö

HALUAN TUKIHENKILÖKSI

Nimi	Syntymäaika
Osoite	Puhelinnumero
Sähköpostiosoite:	
Kerro hieman omasta elämäntilanteestasi	
Oletko toiminut aikaisemmin tukihenkilönä? Mitä odotat tukihenkilötoiminnan antavan sinulle?	
Vahvuuteni ja voimavarani tukihenkilönä toimimiseen?	
Onko sinulla kokemusta kehitysvammaisten kanssa toimimisesta?	
Kyllä Ei	

Mikäli tuettava on alaikäinen, olen valmis antamaan kirjallisen suostumuksen rikostaustani selvittämiseen

Kyllä

Ei

Oletko valmis sitoutumaan vaitiolovelvollisuuteen?

Kyllä

Ei

Lisätietoja itsestäsi/ toiveistasi:

Päiväys ja allekirjoitus

_____. _____. 20____

Allekirjoitus

HAEN TUKIHENKILÖÄ

Hakijan nimi:	Henkilötunnus:
Hakijan yhteystiedot: Osoite:	Puhelinnumero:
Hakijan huoltajan/edunvalvojan nimi:	
Yhteystiedot: Osoite:	Puhelinnumero:
Sähköposti:	
Tärkeää tietää hakijasta (diagnoosi, liikkuminen, kommunikaatio, sairaudet):	
Tahtoisin tukihenkilön, koska	

Mitä ja milloin tahtoisin tukihenkilön kanssa tehdä?

Millaista tukihenkilöä etsit?

Sukupuoli: Nainen_____ Mies_____

Ikä suunnilleen: _____

Lisätietoja:

Päiväys ja allekirjoitus

_____ . _____ . 20_____

Allekirjoitus